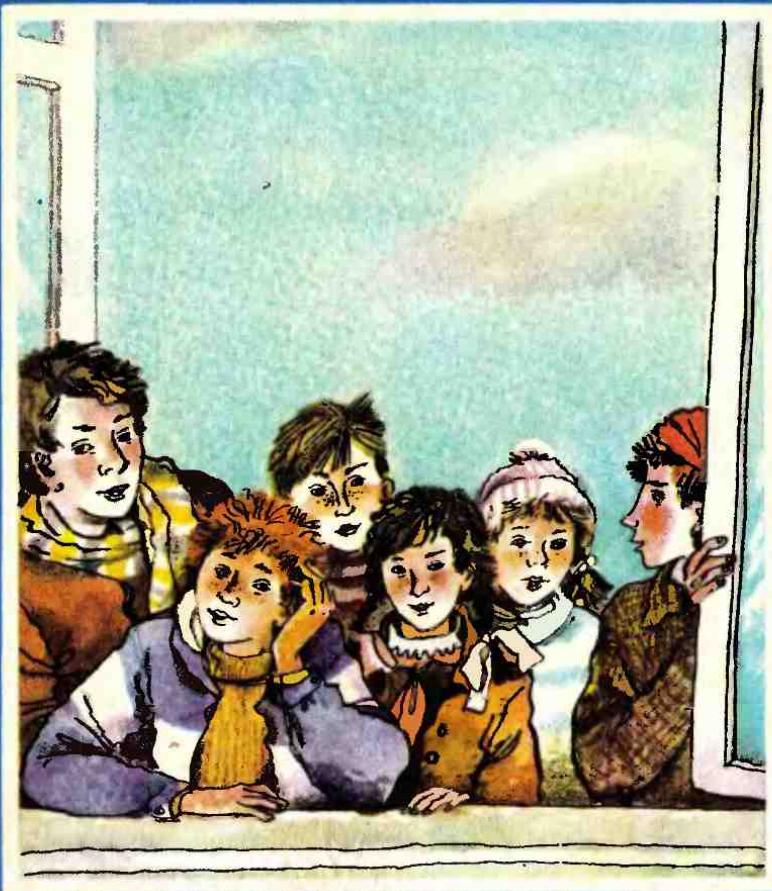

ОЛЕКСАНДР ЕФІМОВ

ТАЄМНИЦЯ, ОДНА НА ВСІХ

ОЛЕКСАНДР ЕФІМОВ

**ТАЄМНИЦЯ,
ОДНА НА ВСІХ**

ПОВІСТЬ

Для молодшого шкільного віку

Художник
Ольга Філіпенко

КИЇВ «ВЕСЕЛКА» 1988

ПОВІСТЬ
УКРАЇНСЬКОГО РАДЯНСЬКОГО ПРОЗАЇКА
ПРО ДОПИТЛИВИХ ШКОЛЯРІВ,
ПРО ТАЄМНИЧИЙ РУКОПИС, ЗАГАДКУ ЯКОГО
ВДАЛОСЯ ІМ РОЗКРИТИ,
ПРО ІХНЮ ДРУЖБУ
З ЦІКАВОЮ ЛЮДИНОЮ.

ПОВЕСТЬ
УКРАИНСКОГО СОВЕТСКОГО ПРОЗАИКА
О ЛЮБОЗНАТЕЛЬНЫХ ШКОЛЬНИКАХ,
О ТАИНСТВЕННОЙ РУКОПИСИ, ЗАГАДКУ КОТОРОЙ
ИМ УДАЛОСЬ РАЗГАДАТЬ,
ОБ ИХ ДРУЖБЕ
С ИНТЕРЕСНЫМ ЧЕЛОВЕКОМ.

Рецензент
ВІКТОР КАВА

Єфімов О. М.

€91 Таємниця, одна на всіх: Повість: Для мол. шк. віку/Худож. О. В. Філіпенко.— К.: Веселка, 1988.— 96 с.: іл.— ISBN 5-301-00111-6.

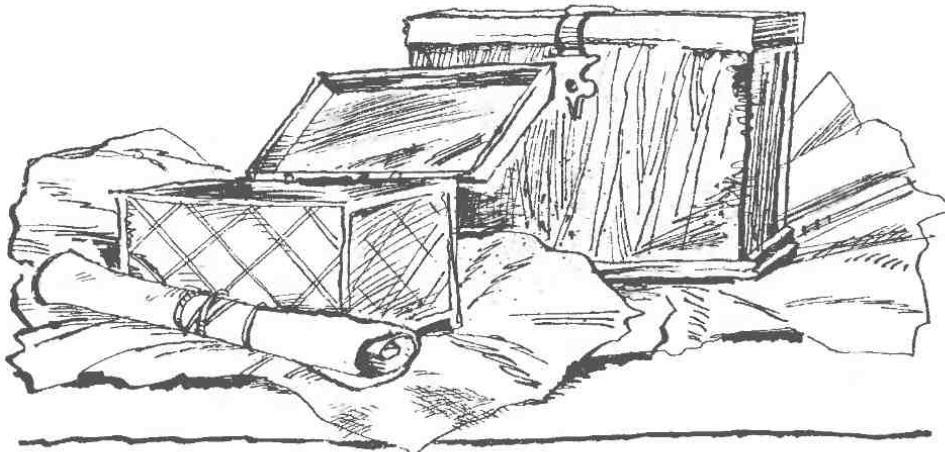
Повість українського радянського прозаїка про допитливих школярів, про таємничий рукопис, загадку якого вдалося їм розкрити, про іхню дружбу з цікавою людиною.

€ 4803010200—150 КУ—№9—177—1988 ББК 84Ук7—44
M206(04)—88

€ 4803010200—150 КУ—№9—177—1988
M206(04)—88

ISBN 5-301-00111-6

© Видавництво «Веселка», 1988

I

На великій перерві Гліба перестріла старша піонервожжата:

— Слухай, я була у твоєму підшефному класі. Тобою задоволені. Отож готуйся: розкажеш про свою роботу на раді дружини. Бувай!

Гліб не встиг збагнути, про що йдеться, як вожата вже перехопила Бориса і заговорила з ним про святкову стіннівку.

Які підшефні? Яка робота? І чого раптом він повинен іти на раду дружини?

На початку вересня розподіляли піонерські обов'язки. Хлопець на збори спізнився, а коли прийшов, уже призначали вожатих для підшефних класів.

— Ну от — іще один вожатий,— зраділа Галя Андрійченко, що вела збори,— записуємо...

— Та ви що? Не буду я з малюками возитися! — почав відбрикуватись Гліб.— У мене гурток з планетизму, секція з фехтування, з історії та англійської відстаю... Слово честі, зовсім ніколи!

— Ти тут не виступай! — перебила його Галя.— Всі повинні мати піонерські доручення. Спорт і гурт-

ки — то твоя особиста справа. Який же ти піонер, коли не матимеш жодного навантаження? Отож не гласуй! Ось тобі список твоїх підшефних. Не лякайся — їх лише п'ятеро! Бажаємо успіхів.

На цьому збори закінчилися. Йдучи додому, Гліб не міг заспокоїтись. Це ж треба — вскочити у таку халепу! Тепер маєш: чемпіон району з фехтування Гліб Троян — нянюк!

Пересиливши себе, Гліб тільки через місяць пішов нарешті до своїх підшефних. Познайомився. В його зірочці були двоє дівчат і троє хлопців. Усі різні. Не видно, щоб дружили. Дівчата трималися осторонь, а хлопці... Що хлопці? Запросив їх додому, показав свої моделі літаків, обіцяв, що і їх навчить клейти планери. Двічі ходили в кіно. І все...

Вожатого з Гліба явно не вийшло. Чого ж тоді його підшефні наговорили старшій вожатій, що вони задоволені ним?

Врешті до кінця уроків Гліб заспокоївся. Нічого, якось воно буде. Щось там скаже на раді дружини.

Прийшовши додому, узяв рапіру, погладив долонею холодний метал. Раз — випад, два — парирував маневр удаваного суперника, три — укол! У нього свої клопоти. Ще чого не вистачало — розважати малечу. Історію он треба підтягнути — трійку виправити.

Почув дзвінок. Хто б це?

У дверях стояли Роман, Максим і Степан, хлопці з його зірочки.

— Що треба?

— Глібе, у нас до тебе важлива розмова, — озвався Роман.

— Якщо важлива, то проходьте. — Гліб вклав рапіру в піхви. — Слухаю. Тільки спочатку скажіть, що це ви наговорили там вожатій?

Роман знизав плечима:

— Так ти ж усе-таки наш... І взагалі — чемпіон...

Гліб нетерпляче перебив його:

— Так що там у вас?

Степан зніяковів:

— Порадитись треба...

Гліб розсміявся:

— Що — задачку з математики розв'язати не можете? Чи якийсь скарб знайшли?..

Степан хитнув головою.

— Угадав... Ти не смійся. Справа в нас не проста.

Як би тобі пояснити?..

— Таємна,— уточнив Роман.

Степан з ним погодився:

— Може, ѿ таємна. Мені здається, що цікава й важлива. Ромко, ану покажи!

Роман витяг з портфеля пакунок. Розгорнув газету і поставив на стіл дерев'яну скриньку. Почорнілу, з обгорілими боками.

На кришці Гліб розгледів якісь знаки: літери, змію, квіти.

Він узяв ганчірку й обережно витер з кришки порох.

— Що це?

— Отож-то ѿ є — що це? — розвів руками Роман.— Ти заглянь усередину.

Гліб відкрив кришку і побачив ще одну скриньку, а в ній загорнуту в сіру мішковину залізну коробочку. З неї Роман витяг скручений трубкою пергаментний аркуш. Під ним лежали напізвотлі залишки корінців, листя, стебел.

Побачивши, що Гліб зацікавився, нарешті озвався ѿ Максим, який досі мовчав.

— Що тепер скажеш?

— Де взяли?

— Спочатку прочитай. Тільки обережно! — Степан подав Глібові сувій. — А то розспілеться...

Папір справді пожовк і струхлявів. Один край його обгорів, літери місцями вицвіли.

Гліб обережно розправив аркуш на столі і прочитав:

«Це не врата чорної премудрості, а зело корисне слово про добру дбайливіцю людей руських. Узнаєте звідси про чародіяння, аже хто хитрим способом, ліками або мазями людині життя творить та ізидуть хворі. Ізбаві нас від хворі, і дітей наших, і дітей дітей наших. І так тисячі і тисячі літ наперед. Аби ніхто на землі отчини нашої не знав ані хвороби чорної, ані смерті лютої. Ізбаві нас від хворі, аки серну од тенетів, аки утя кігтів яструба, аки вівцю від вуст лева...»

— Чортівня якась,— глянув на хлопців Гліб.

— Я теж спочатку так подумав. Ти далі, далі читай! — кивнув Степан.

«І чутно бисть про неї в граді Києві, яко Добродія лечець, мнозі люди болящії приходжаху до неї і здраві биваху. Хитра ж бе вона врачеванію. І приходили до неї і князь, івой, ічелядь, ісмердь. Ілікувала їх, іказала тихо: «Се есть зеліє, розумій івіждъ». Ієгда же вкусі зелія, и ту абіє здрав бисть. А зелія, мазі работали бо, єлико же довольно бисть всім. І се творяше по вся лета і не дадяше собе покоя на всі дні. Сей же хитрості навчилася не багатства і скота задля, но люді раді. Ілікувала люді внощі і в днє. Хитрість Добродії яже відома іслишима есть всіма чотирма кінці землі...

...В літо 6666 писана бисть сія грамотка повелінням... владики... рукою грішного раба...

А писано у граді Києві...

ЯЕЦАНАП

Вельми чудодійні ліки від усіх можливих і неможливих хвороб, складені Добродією за народними переказами і наученням Агапіта.

.....ота	— 0,5
.....сть	— ...
.....а	— 0,3
.....ря чисте	— 0,05
.....	— 0,002
.....vita	— 0,008

Та буде так! Хай здоров'я і мир будуть!»

Гліб глянув на хлопців:

— Де знайшли? Це ж — скарб!

Степан зрадів:

— І я так кажу! А Ромка хотів викинути чи кудись здати.

— Дивак ти, Ромко, хоча хлопець і бойовий, наскільки я знаю.

Роман скривився.

— Та!.. Аби справжній скарб — золото або гроші...

— Це, може, від золота дорожче.

Запалатиша.

Максим поволі витяг з кишені яблуко, відкусив і зітхнув:

— А як на мене, то золото краще. Велосипеди б купили і батькам подарунки. А з цим — що робити?

— Тихо! — перебив його Гліб. — Слово честі, я не все тут збагнув, але зрозумів, що це старовинний документ, якому, може, ціни нема. Це ж рецепт чудодійних ліків! То все-таки — де знайшли? Може, це підробка? Я читав: буває й таке.

Степан аж підхопився з місця:

— Яка підробка?! Слухай, як усе було. Ти довго не приходив...

Гліб ніяково усміхнувся:

— Ну от, почали... Просто я дуже зайнятий...

— А ми хіба що? Ми — нічого. Уроки поробили — і ганяємо по дворах. Максим учора завів нас до будинків, що зносять. Їх багато на Лук'янівці. Лазили ми лазили і от в одному будинку, в стіні під шпалерами надибали скованку, а там — цю скриньку,— кивнув Степан на ящичок.

Гліб почухав потилицю, підійшов до вікна, постояв хвильку і рішуче повернувся до столу.

— Я не все зрозумів. Та й слова є складні, мова якась чудернацька... Але це... це, хлопці, слово честі, західка!

— Західка віку,— стрепенувся Степан.

— А нам премію дадуть за неї? — поцікавився Максим, прожувавши яблуко.

— Перестань плямкати! — скипів Роман.— Тут важливе діло, а він, як бичок, ремигає й ремигає...

— Хіба я винний, що завжди хочу їсти? А фрукти корисні. У мене ще є. Хто хоче?

Ніхто не відповів.

— «Вельми чудодійні ліки від усіх можливих і неможливих хвороб»,— перечитав Гліб і обережно провів долонею по сувою.— Давайте так: скринька хай буде у мене. Нікому ні слова. Ані словечка! Я все обміркую, складу план дій — ну, що далі робити, а завтра після уроків зустрінемось.

Степан радо потер руки:

— Вчотирьох ми розкриємо цю таємницю.

— Чому вчотирьох? — заперечив Гліб.— А дівчата?

Роман спалахнув:

— Дзуськи! Тільки їх не вистачало! Як лазити по руїнах, шукати, то ми. А як славу ділили, то вони?!

— Разом легше буде...

— А-а-а, так? Тоді я забираю скриньку, папір і сам шукатиму... або... до музею здам. Це я знайшов схованку. Підтвердь, Стьопо!

Степан кивнув головою.

Гліб зрозумів, що Роман не відступить.

— Хай уже! Самі так самі. Хоча... Добре, тоді до завтра. І пам'ятайте: ні кому ні слова!

2

А що ж дівчата?

А дівчатам було сумно. Не можна сказати, що вони не мали чим зайнятися. Збирали гербарій у сирецькому гаю, ловили метеликів. Але колекцію не зробили: засушені стебла поламалися, яскраві барви з метеликів пообтрушувались... Марійка, що в класі була веселою заводіякою, наодинці з Оксаною зовсім мінялася і охоче погоджувалась з будь-якою пропозицією подруги. Буває ж таке!

— Давай артистів збирати! — каже Оксана.

— Давай,— киває Марійка.

— Ходімо у цирк! — пропонує Оксана.

— Ходімо,— зітхає Марійка.

— Ми у зоопарку давно не були!..

Ішли в зоопарк.

Сміялися у цирку з витівок клоуна, дивувалися, які кмітливі і слухняні циркові дресировані тварини, каталися у зоопарку на поні, годинами стовбичили біля майданчика молодняка. А виходили з цирку чи зоопарку — і знов не знали, що робити.

— Давай,— якось вирішила Оксана,— слідкуватимемо за афішами в кіно.

— Навіщо?

— Ну ти й дивачка! На прем'єри фільмів часто приїздять виконавці. Узнаємо, де і хто виступатиме, підстережемо — і маємо автограф.

— Навіщо? — дивується Марійка.

— Як навіщо? Усі ж збирають, — вже не так упевнено пояснює Оксана.

— Навіщо?

Оксана тільки знизала плечима й зіткнула.

— А що ти пропонуєш?

— Не знаю...

Вони саме гуляли у сквері біля школи.

Несподівано Марійка посковзнулася і трохи не впала.

Із кущів почувся хлоп'ячий голос:

— Куди лізете? Не бачите хіба — кавунячі огризки?

— Це ти порозкидав? — обернулася до кущів Марійка.

— Ах ти ж хуліган! Ану вилазь! — розсердилася Оксана.

З кущів визирнула знайома хлоп'яча голова. Малюк цей учився у першому класі їхньої школи.

— Чого галасуєте? Не для вас же...

— А для кого? — отетеріла Марійка.

— Є тут така... Вреднюча старушенція.

Оксана обурилась:

— Ну і шалапут! Знайшов над ким знущатися!

— А чого вона...

— Що ж вона тобі зробила?

— Ага! Вона задавака — раз, несповна розуму — два! Окулярів не носить, а ходить з паличкою — три. Нічого не бачить, просто по калюжах чалапає. Я їй і язика показував, і дулі, а вона — ніби й не до неї. Наче мене і немає зовсім...

— Так вона, певно, дуже старенька. Тому і небобачає.

— Ага! А чого газети купує! Самі переконаєтесь, от скоро вийде.

— Ти, Валерко, дурень і розбишака,— чомусь прошепотіла Оксана.— Це ти несповна розуму.

— Стривай,— перебила її Марійка.— Слухай, малий, а якби твоїй рідній бабусі хтось підклав кавунячі огризки?..

— Та я б йому...

— А якщо тобі хтось надає?...

— Хто? Вона? Ха-ха!

— Хіба вона сама живе?

— Ага! Тс-с-с! Тікайте звідси, іде! — І Валерка сковався в кущі.

Дівчата побачили бабусю, що, зрідка постукуючи ціпком, прямувала просто на них. Перезирнувшись, Марійка з Оксаною побігли їй назустріч, ногами відкидаючи з дороги кавунячі огризки. Старенька проминула дівчат, ніби й не бачила, і повернула за ріг будинку.

Марійка і Оксана кинулися було за нею, та з кущів почулося:

— Якого біса!

Марійка зупинилася.

— Слухай ти, дурню з кущів! Запам'ятай: чі-патимеш бабусю, дістанеш по шапці!

— Від тебе? Ха-ха!

— Від нас! — пообіцяла Оксана, і дівчатка рішуче полізли в кущі.

Оцінивши ситуацію, першокласник вирішив не спокушати долю і довірився своїм швидким ногам.

— Дивись мені! — посварилась услід йому пальцем Оксана.

Старенька перетнула сквер і зупинилась коло кіоска, де продавались газети.

Дівчата, вдаючи, нібито їм потрібні фото артистів, теж підійшли ближче до кіоска.

— Добриден, Радо Гаврилівно, як ся маєте? — привітався із бабусею кіоскер.

— Дякую... Помаленьку...

— Значить, не легшає... От горенько!...

— Що робити, Касяновичу... Здоров'я всіх підвідить. А от горе... Горе назавжди лишиться зі мною.

— А що лікарі?

— Кажуть, треба чекати.

— А ліки? Невже немає таких?

— Кажуть, немає. Нервове... Треба чекати.

— Ох-хо,— зітхнув кіоскер.— Вам — як завжди? Свіженікі журнальчики прийшли.

— Так, Касяновичу, як завжди.

Дівчата, стоячи за спиною в бабусі, побачили, що кіоскер впевненими рухами склав до купи газети «Советский спорт», «Красную звезду», «Комсомольскую правду» і журнали «Советский воин», «Авиация и космонавтика» і передав усе це старенькій.

— Бувайте, Радо Гаврилівно! Вірте і сподівайтесь. Може, й обійтеться.

— Дякую, дякую, Касяновичу!

І старенька, стукаючи ціпком, подалася назад додому.

Кіоскер помітив дівчат.

— А вам чого, красуні? Ви у мене вже всіх Тихонових і Білохвостикових позабирали! А нових кінозірок немає, ще вчаться у школах чи інститутах.

Дівчата, зніяковівши, мовчали. Першою озвалася Марійка:

— А що то за дивна бабуся?

— Чому ж вона дивна? Це хороша, дуже шановна бабуся.

Оксана просунула голову у віконечко до кіоскера.

— Вона що — сліпа?

— А-а-а, ось ти про що... Так, не бачить...

— А газети купує. Хто ж їх читатиме? Вона ж самітня!

— Так. Купує — і газети, і журнали. І живе зараз сама. Тільки не завжди вона була сліпою, і сама не завжди жила. Син у неї був, льотчик... офіцер... Загинув недавно... Вона, як узнала — злягла, не витримало материнське серце. І з очима щось сталося: не бачить... Цілий місяць у лікарні пролежала, серце ще так-сяк підлікували, а от очі... Е-хе-хе, звалило горе нашу Гаврилівну... І синовій могилці не вклонилася, не змогла поїхати. Лікарі заборонили. І зараз не дозволяють. Це треба далеко їхати: і літаком, і вертольотом, і ще чимось... А ви її хіба не знаєте? Вона тут недалеко живе.

— Тільки сьогодні побачили, — винувато проказала Марійка.

— Бідненька, — зітхнула Оксана.

— Тяжко їй самій, дівчатка, ох тяжко. Хоч би хто просто... по-людяному потурбувався про неї...

...Сховавшись за кущем, Марійка з Оксаною вдивлялися у вікна квартири Ради Гаврилівни. Проте нікого не було видно, ніхто не проходив повз вікна. І раптом до дівчат долинула музика. Спочатку тиха, сумна, потім враз сквильована, тривожна. І знову залунали звуки роялю, викликаючи тиху журбу.

Марійка скоса глянула на Оксану і помітила, що подружка ледь стримує слізози. Музика раптово стихла, тільки листя шелестіло. А потім залунали голоси, гамір. Дівчата мимоволі озирнулися. Навколо — нікого. Гомін долинав з квартири Ради

Гаврилівни. О, дзвінкий хлопчачий голос читає вірша: «У тієї Катерини хата на помості. Із славного Запоріжжя наїхали гості...»

Дівчата здивовано подивилися одна на одну.

3

Гліб кілька разів уважно перечитав напис на пожовклому пергаментному папері. Потім акуратно обгорнув скриньку чистими газетами і пішов у сарай. Батько називав сарай гаражем, хоча машини в них ще не було: збиралі тільки гроші. Зараз тут було звалище всяких старих та непотрібних речей. У погребі під сараєм зберігали взимку картоплю, банки з консервами. Там же стояло і фотообладнання. Гліб аж скрикнув од радості, коли побачив збільшувач. Чудово! Він зробить усе, як того вимагає наука.

Незабаром на столику вже лежали вологі відбитки фотографій: загальний вигляд скриньки, меншої скриньки, металевої коробочки, згорнутого і розгорнутого сувою. І кілька фотокопій самого тексту. Зміст рецепта Гліб розмножив, щоб про всяк випадок кожен мав на руках примірник. Плівку разом зі скринькою поклав на антресолі — туди ніхто ніколи не зазирав.

Виписав на окремому аркуші незнайомі або незрозумілі слова. «Дбайливиця» — мабуть, це жінка, що дбас, піклується. Яке гарне слово, а зараз не вживается. Цікаво! Далі... «Чародіяння» — це зрозуміло: мабуть, таке діяння, що межує з чарами, тобто не під силу звичайній людині. «Отчини», «землі отчини» — а це що? Може, так: тоді казали «отчина», а тепер «вітчизна», в російській — «отчизна». Отже, це — «батьківщина».

Цікаво, коли вперше читав, то такою чудернаць-

кою здавалася мова, а зараз майже все зрозумів. Хоча мова й змінилася, а спільногого багато! І як вдуматися, то й незнайомі слова стають зрозумілими.

«Зелія» — це певно «зілля» (ліки або якесь питво). «Хитрості» — слово і сьогодні вживане, але тут закладено якийсь інший зміст: «Сей же хитрості навчилася». Вжито без найменшого осуду. А втім, треба виписати. Отже, з першою частиною напису все ясно.

Гліб задоволено потер руки. Тепер розберемося в рецепті. «Яецанап» — ну й словечко! Рецепт «яецанапу». Хм! «Це» — ця літера є в обох словах. Може, замість «я» колись було «р», а при переписуванні сплутали? Припустимо. А що тоді означає «анап»? На Кавказькому узбережжі Чорного моря є таке місто — Анапа. Курорт, до речі. Хм! На курорті ж лікують. А яецанап — ліки. Чи нема тут чогось спільногого? А що, як саме тут собаку зарито? Страйвай, а «яец» не може походити од «яйця»? Теж корисний продукт, хворим рекомендують. Тоді, можливо, курячі чи перепелячі яйця входили до складу рецепта? А чого ж — цілком можливо! І те може бути, і друге... Одне ясно, що поки з рецептотом нічого не ясно. Треба шукати!

А як? І де?

Звернувшись до батька Гліб не наважився. І так останнім часом частенько чув докори. Мовляв, майже дорослий хлопець і не може зосередитись, на чомусь зупинитись: і планеризм, і фехтування, а в школі не дуже... А тут ще й «яецанап» з'явився! Та й цікавіше буде самому розкрити таємницю. Аби тільки вдалося!

Увечері наступного дня у Глібовому сараї зібралися хлопці з його ланки. Гліб мовчки розкладав на верстаку фотографії.

— Ого! — вихопилося у Максима.

— От ми, так ми! — радів Роман.

— Нічого не скажеш, як у справжніх учених,— підсумував Степан.

— Так, хлопці, я вважаю, що ваша знахідка — це відкриття. Не знаю, як буде з премією чи якоюсь іншою винагородою, а допомогти науці ми можемо. Слово честі!

Степан застрибав на місці.

— Прошу слова!

— Кажи! — Максим розгорнув бутерброд.— Хто хоче?

Роман у відповідь тільки сердито зиркнув на нього.

— Не хочете, як хочете...

— Та киньте ви! Давай, Стьопо! — У Глібові все кипіло від збудження.

Степан відкашлявся.

— Пропоную... Оскільки ми разом з Глібом тепер — група дослідників, то нам потрібна назва.

— Тю,— відірвався від бутерброда Максим,— це ж так просто: «Бригантина» чи «Пошук». Або «Чебурашка». Хіба що?

— Сам ти Чебурашка з бутербродом. І коли вже наїсися? Їсть, їсть, а такий худючий. Дарма харчі переводиш! — дорікнув йому Роман.

— Хіба я винний? — образився Максим, але бутерброд не відклав.

— «Бригантини» є чи не в кожному класі,— сказав Гліб.— Я пропоную: «Три, чотири п'ять, я іду шукати!»

— Я — за! — зрадів Роман.— І справді чудово. Ми ж — шукачі!

— А чого з трьох починається? Тому, що дівчат нема з нами? — жуючи, промимрив Максим.

— Я про це і не думав. Така лічилка є,— пояснив Гліб.

— Чудова лічилка, наче про нас.— Романові дуже сподобалась назва.— І добре, що з «трьох» починається: нашо нам ті двоє.

— Отже, приймається. Тепер до справи. Я уважно все перечитав,— Гліб показав на фотографії.— Взагалі, хлопці, знайти таку грамоту! Це ж — сила! Слово честі! Я спочатку розсердився, коли ви прийшли, а зараз — дуже радий!

— Якось дивно вийшло: не вожатий до нас, а ми до вожатого прийшли,— всміхнувся Роман.

— Добре, добре, не будемо згадувати.— Ця розмова Глібові не зовсім подобалась.— Далі. Слів тут багато застарілих. У більшості я розібрався. Але неясно головне. Імена — раз, рецепт — два. Я особисто ні про Добродію, ні про Агапіта нічого не чув. Рецепт практично зник, а саме в ін являє найбільшу цінність.

Роман зиркнув на Гліба, перевів погляд на Степана.

— А ти, Степане Івановичу, що скажеш?

Той хмикнув:

— Про Добродію і я чую вперше, а от Агапіта зустрічав у книжечці, де розповідається про Київську Русь. Був такий лікар. Там ще й архітектор згадується... Мілонег, здається...

Гліб поплескав Степана по плечу.

— Молодець, Стьопо! Я теж, певно, читав, а от, бачиш, забув...

Роман запишався:

— Ти ще не знаєш нашого Степана Івановича! У нього пам'ять — ого-го! Один раз прочитає — і майже слово в слово повторить. Для нього уроки — тъху! П'ятнадцять хвилин — і вивчив!

— А чого ти його Степаном Івановичем звеш? —
поцікавився Гліб.

— Це не я, це він назвав себе так. Ще у першому
класі.

— Облиш, Ромко, не треба,— зніяковів Степан.

— Нехай розкаже,— попросив Гліб.— Я вожа-
тий і про своїх підшефних маю все знати.

Роман охоче розповів:

— Ми ж у школі із шести років. І от на першому
уроці почали знайомитися. Учителька всіх просила
назвати себе. Підвівся Максим, каже: «Максим Ке-
цик», я — «Роман Мірошниченко», а Стьопка —
«Степан Іванович Орач». Ми попадали zo сміху. А на
зріст він був найменший у класі. Відтоді й учитель-
ка частенько називає його так шанобливо — Степан
Іванович. Особливо тоді, коли ніхто в класі не може
відповісти на питання.

— А він?

— Він завжди може. Все знає. Професор! Аби у
мене така пам'ять була, то я й уроки не вчив би.

Степан перебив Романа:

— Що пам'ять? Зате нема в мене того, що є в тебе.

— Що це у мене є, а в тебе нема? — щиро здиву-
вався Роман.

— У мене лінощів немає, а в тебе їх хоч греб-
лю гати! Ясно?

Роман враз знітився.

— Та ясно...

Максим нарешті доїв бутерброд і теж встрав у роз-
мову:

— Я не розумію, для чого ми тут зібралися?
Сваритись чи таємницю ліків розгадувати?

Гліб підвів руку.

— Увага! Нарешті почули і від Максима мудре
слово. А то лише «хрум» та «хрум».

Усі розсміялися. А Максим став виправдуватись:

— Мабуть, росту. Весь час їсти хочеться. Навіть на уроках.

— До діла, хлопці,— закликав друзів Гліб.— Три, чотири, п'ять!

У відповідь пролунало дружне:

— Я іду шукати!

4

Найважче було зробити перший крок: насмілились підійти до Ради Гаврилівни в магазині і познайомитись. Зате потім Марійка й Оксана відчули себе найщасливішими у світі. Виявляється, це дуже присмно — про когось турбуватися, комусь допомагати. І не просто «комусь», а людині, що вкрай потребує твоїх турбот.

До того ж дівчатка тепер мали свою справу, свою таємницю. І хай там хлопці задаються, переморгуються, шепочуттяся (а ще хлопці!), Марійці та Оксані зовсім не заздрісно. І які у тих горе-лицарів можуть бути таємниці? У них тільки футбол, марки, машинки...

Дівчата самі собі дивувалися: у дома не хотілося ні прибирати, ні посуд мити, а для Ради Гаврилівни залюбки гори перевернули б. Хоч вона ні про що не просила. Самі бачили, що треба робити, самі здогадувалися.

У магазин сходити — Марійка перша!

Віднести білизну у пральню — Оксана поперед нею!

У квартирі прибрати — тільки вдвох, дружно, швиденько!

І були щасливі, що можуть допомогти цій кволій, безпомічній людині.

З бешкетливим Валеркою вони таки поговорили. Навіть без потиличників не обійшлося — для переконливості. Він поскаржився батькам, та коли його мама взнала, за що дівчатка покарали її синичка, то тільки похвалила їх. А Валерці... Так йому і треба!

За обідом Оксана здивувала свою маму. Ні сіло ні впало спітала раптом:

— Мам, а як цей суп варять? Розкажи. І компот теж...

Мама здивовано перевела очі на тата. Він усміхнувся, вдаючи, що уважно оглядає виделку.

— Ну як,— розвела руками мама,— дуже просто. Ale ти не зрозумієш, якщо я буду розказувати... Краще давай завтра зваримо разом.

— Наче до весілля ще далеко,— пожартував тато.

— При чому тут весілля! — спалахнула Оксана.— Мені треба!

— Розумію, діло житейське! — кивнув тато.— Жінка, коли вона лагідна, вродлива та ще й гарна господиня, як твоя мама,— це ж прекрасно!

Отож за кілька днів дівчатка почастували Раду Гаврилівну свіженьким! домашнім! запашним! овочевим супом. На друге Марійка підсмажила картоплю і кабачки. А на третє зварили компот.

— От спасибі, справжнє свято влаштували,— дякувала старенька.— Давно так смачно не обідала.

— А що ж ви весь час їли? — здивувалася Оксана.

— Спочатку в лікарні годували, потім, уже вдома, сестричка приходила з поліклініки. Допомагала... А трохи полегшало — сама. Та чи багато мені, старій, треба? Кефір, хліб, овочів трохи. Потихеньку диваю з паличкою. Куди поспішати?.. Хазяечки мої милі! Чим же я вам віддячу?..

— Що ви! — спалахнули дівчатка і замахали руками.

— Ми ж від широго серця... Ви така хороша, а в нас все одно вільного часу багато. І взагалі, кожна жінка повинна вміти приготувати їжу. Хіба не так? — спітала Оксана.

Ліва щока Ради Гаврилівни дрібно-дрібно засіпала.

— Нічого, якось видряпаюсь. Тоді наварю вам вареників. Ви з чим любите?

Дівчатка згадали, які бувають вареники — з картоплею, з м'ясом, з вишнями.

Рада Гаврилівна засміялась:

— От я вам і наготовлю цілу макітру — з маком, з грибами. Не ёли таких?

— Ні! — за обох відказала Марійка і стиха запитала: — Радо Гаврилівно, якщо не секрет... А чого ви газети й журнали купуєте? Ви ж...

— Тебе, дитино, цікавить, чого купує газети бабуся, яка вже майже два місяці нічого не бачить?.. — Рада Гаврилівна помовчала. — Розумом знаю, що мій Сашуня... що нема синочка... А серце вірить, хоче вірити й сподіватися — вернеться він, стане на рідний поріг і скаже: «Здрастуй, мамо!» Тому і слухаю магнітофон, де записано його голос, і газети купую, і журнали... Приїде — почитає... Розумію, що нікіоли... А все одно...

Оксана скопила старен'ку за руку, погладила.

— Вам не можна нервувати.

Рада Гаврилівна сумно всміхнулась.

— Чого вже там... Навіщо жити, якщо не чекаеш й не сподіваєшся?..

У двері подзвонили.

За хвилину Марійка повернулася з конвертом.

— Вам, Радо Гаврилівно.

Старенька захвилювалась:

— Звідки? Від кого? — На щоках виступив рум'янець.

Лист був од командира частини, де служив військовий капітан льотчик Олександр Яровий.

Затинаючись, ледь стримуючи сльози, Марійка читала листа. Командир сповіщав, що ім'я капітана Ярового навічно занесено до списку особового складу полку.

— «Висловлюємо надію на ваше одужання, сподіваємось побачити вас у полку, де всі вам будуть раді,— писав командир.— Комсомольські збори частини одностайно вирішили вважати вас, дорога Радо Гаврилівно, матір'ю полку. Адже і ваш чоловік, полковник Яровий, теж до свого останнього дня служив у нашій частині. Про це сповіщаємо вас і уклінно просимо відгукнутись на рішення комсомольських зборів. Командування вірить у скору нашу зустріч. Тримайтесь, дорога наша мамо! Уклін вам низький, наша повага і любов.»

За дорученням...» Далі підписи,— закінчила Марійка.

— Це вже другий лист... Спасибі їм... Першого мені ще в лікарні читали...

— Тут ось приписка є! І фото! — заглянула в конверт Марійка.

— Фото? Дай сюди,— зраділа старенька та, взявши фотографію, погладила долонею блискучу поверхню.— Що тут? — лише прошепотіла ледь чутно.

Марійка прочитала приписку:

— «На могилі Вашого сина встановлено тимчасовий обеліск. Надсилаємо фотографію. Певні, що люди, які біля вас у цю тяжку годину, розкажуть вам, що на ній зображене. А від нас їм — велика подяка й солдатський уклін».

Рада Гаврилівна тремтячими руками витягла хусточку.

— От бачите, дівчата, які гарні люди служать... там, служать поруч із моїм Сашенькою. Спасибі вам теж. Не бійтесь, я плакати не буду. Я свое вже пиплакала. І у війну, і коли чоловік помер, і зараз... Краще обніму вас, милі мої. Які ви хороші! Руки ваші знаю, по кроках пізнаю, по голосу, а оченят і досі не бачила. Така напасть! Я часто думаю: нема хороших хвороб. Усі погані. І зі своєю теж ніяк не змируюся: ноги ходять, руки так-сяк діють, і очі є, а не бачать...

Довго того вечора сиділи вони втрьох. Старенка розповідала про своє життя, про сина, згадувала його дитячі витівки. І дівчата раділи, що Рада Гаврилівна кілька разів навіть усміхнулась.

— А куди лист і фотографію покласти? — спітала Оксана, коли подружки вже збиралися йти додому.

— Нікуди, хай тут на столі і лежать.

Рада Гаврилівна поклала на конверт свої сухі зморшкуваті долоні і сказала тихо й винувато:

— Дівчатка, а як справи у школі? Мені було б дуже прикро, якби через мене ви стали гірше вчитися.

— І не думайте про це, — заспокоїла старенку Марійка. — Відколи ми почали з вами дружити, і вчитися нам стало легше. Усе встигаємо. Самі навіть дивуємось.

— От і добре! — І, наче щось згадавши, Рада Гаврилівна додала: — Стара стала, ніяк не виберусь! Вже більше двох місяців не була...

— Де?

— На кладовищі. Проведете мене завтра, якщо зможете?

Хлопці зустрілися, як і завжди, біля Глібового сарайчика.

— Три, чотири, п'ять!

— Я іду шукати! — пролунали звичні слова девіза.

Гліб уже їх чекав.

— Хлопці, вибачте, але, слово честі, сьогодні я не можу з вами, — сказав він. — Зашився. І в школі, і в гуртку запарка. Та ви й самі сьогодні впораєтесь. Завдання просте: відшукати в книжках сліди Добродії. Тоді, може, щось проясниться. Ну, а якщо стрінете згадку про яєцанап, то — самі розумієте...

— Гаразд, вожатий! Все зробимо, а ти йди вчись. Що ми — маленькі?! — за всіх відповів Роман.

Гліб трохи лукавив. Щоправда, з історії в нього несподівано з'явилаась трійка. Аж смішно! Сам іде по слідах справжньої історії, може, знахідку віку зробить, а у простенъкому параграфі на двох сторінках шкільного підручника не розібрався. Неподобство! Та ще й модель треба закінчити: скоро змагання. Правду кажуть: за двома зайцями поженещася, жодного не вхопиш.

Отак міркував собі Гліб, ідучи додому. Звичайно, модель могла б іще почекати день, а параграф з історії, вірніше розділ, не такий уже й складний, щоб він у ньому не розібрався. Але хай хлопці самі спробують, виявлять самостійність і кмітливість. Тим паче, в Степана дивовижна пам'ять. Згадалося, як Стьопа легко і невимушено читав довжелезні вірші, слово в слово повторював граматичні правила, сипав датами історичних подій, а потім ошелешив своїх товаришів градом запитань: «Де у коника вухо?», «Яка найбільша ягода?», «Яка довжина блис-

кавки?», «Який об'єкт не збільшується у збільшувальне скло?» Витримав паузу і сам відповів: «На позі», «Гарбуз», «Від двох до десяти кілометрів», «Кут».

З таким, як Стьопа, не пропадеш! Виросте, мабуть, ученим стане.

— Так з чого почнемо? — запитально глянув на товаришів Роман, коли Гліб пішов.

— Починати необхідно з початку,— глибокодумно заявив Максим.

— Ти не патякай! — перебив Роман.

Максим багатозначно глянув на Степана. Він зізнав, що командувати буде Ромка, але так, як скаже Степан.

— На вулиці Максима Берлінського є читальний зал, звідти і почнемо,— запропонував Степан.

Бібліотекарка не здивувалась, коли хлопці попросили дати книжки з історії Києва і Київської Русі. Лише спітала для годиться:

— Готуєтесь до участі у клубі винахідливих і кмітливих?

— Якому ще клубі? — не зрозумів Максим.

Але Ромка застережливо штовхнув його під бік і поспішно кивнув:

— Ага, треба дещо знайти.

— Ну, шукайте,— сказала бібліотекарка, по-клавши перед ними з десяток книжок.

Перед хлопцями лежали брошюри, грубезні наукові томи, альбоми і навіть яскраво оформлені дитячі книжечки. Дитячі одразу відклали: хіба можуть там бути відомості про Добродію! Вони серйозною справою займаються, а бібліотекарка, певно, гадає, що хлопці — звичайні читачі. Отже...

— Три, чотири, п'ять!.. — прошепотіли всі троє в один голос.

Ох, нелегко гортати мудрі наукові книжки!
Минула година, пішла друга.

— Так нічого не вийде. Ми тут і полисіємо! — прошепотів Степан. — Давайте по змісту дивитися. Нам потрібен період, починаючи з... зараз... Агапіт жив у XI сторіччі...

— При чому тут Агапіт? Ми ж Добродію шукаємо, — сердито просичав Роман.

— А ти забув, що у грамотці написано: той рецепт «складено Добродією за народними переказами і наученням Агапіта». Він був чи її вчителем, чи... Коротше, Добродія жила після нього. Оскільки Агапіт був «лечцем» і монахом Києво-Печерського монастиря, а відомо...

— Кому? — вихопилось у Максима.

— Ясна річ, не тобі, — хихкнув Роман. — Кажи далі, Стьопо!

— Усьому світові відомо: Києво-Печерський монастир засновано 1051 року. Не міг Агапіт бути монахом монастиря, якого ще не існувало. Логічно? Отже — дивіться тільки після 1051 року. Особливо про науку. Бо медицина — це наука. Зрозуміло?

І знов зашелестіли сторінки. Очі бігали зліва направо і зверху вниз. Від того, що в іхніх руках такі солідні видання, — не кожен дорослий, певно, у них заглядає, — хлопці поводилися поважно і статечно, старанно водили пальцями по сторінках і нечутно ворушили вустами, пережовуючи суху наукову мову.

Перший зробив відкриття Максим.

— Стьопо, дивись. Вона?

Він проглядав журнал «Київ», у якому друкувався «Київський літопис». На другій сторінці тексту літопису було написано: «У рік 6630 (1122). Одведена (Добродія) Мстиславна в Греки за цесаря (грецького Олексія)».

У примітці перекладач пояснював, що всі слова і цифри у дужках — це доповнення і тлумачення для сучасного читача.

Отож рік 6630 означав 1122 рік. Отже — XII століття.

«Одведені» — що б це означало? У полон, чи що? «В Греки»... Стравай — був торговий шлях «із варяг в греки». Тобто з півночі, де жили варяги, на південь, де мешкали греки. У Грецію! Добродію «одвели» в Грецію. Ясно. «За цесаря... Олексія». То, може, видали заміж силою? Тоді й таке бувало. Хай їм грець! Головне — Добродія існувала, і відомо, коли саме жила!

Степан вказав пальцем на дату 6630.

— Бачите, а в грамотці — «в літо 6666 писана бисть сія грамотка». Я тоді здивувався — що за дивний рік, утричі більший від нинішнього.

— Ага, і я теж, — кивнув Максим і додав жалібно: — Істи хочеться...

— Я тобі поїм! Здурів, чи що? Це ж читальня! — насварився кулаком Роман.

— Чудово! Пречудово! — потирав долоні Степан. — Початок зроблено.

Гортали хлопці книжки і наступного дня — з ранку до вечора.

І знов знахідка! В енциклопедичному словнику «Київ» Степан переглядав статті про медицину та лікарів. І от, перечитуючи сторінку, де йшлося про лікувальні заклади міста, раптом вигукнув:

— Єсть! Ще одна загадка. Слухайте: «Залишились рукописні лікувальні книжки, науковий трактат «Мазі» (узагальнена збірка про лікування травами, перша відома на Русі медична праця), що його склала Євпракція Мстиславівна — онука Володимира Мономаха».

Максим аж захлинувся од захвату:

— Це ж вона! Наша Добродія! А де сам рецепт?..

— От ми, так ми! — задоволено потираючи руки Роман.

Та Максим був незадоволений:

— Цього мало.

— Чому?

— А що ми узнали? Що Добродія була? Так про це в книжках написано. От якби...

— Що «якби»? Якби тобі кусень сала зараз знайти у книзі, та хліба окрасць, та пару пиріжків — ото була б знахідка! Ти це хочеш сказати? — розсердився Роман.

— Дарма сперечастесь,— втрутився Степан.— Вже те, що ім'я Добродії згадано в наукових книжках — це чудово! Тепер нема жодних сумнівів: вона була, і наша знахідка — історична цінність. А помітили, як скupo про Добродію говориться? Бо відомо мало. XII сторіччя — уявіть лише!.. Це — сімсот років тому. Оно автора «Слова про Ігорів похід» досі ніхто не знає... І бібліотеку Ярослава Мудрого не знайшли. Не якийсь там рецепт, а цілу бібліотеку! Знають, що була у Софійському монастирі, налічувала близько тисячі книжок, а знайти не можуть.

— Тю! Бібліотека... Кому вона потрібна? — знизвав плечима Максим.

— Сам ти «тю»! — знов розсердився Роман.— Так що, Стьопо, з тією бібліотекою?

— Це були книжки, надзвичайно цінні для науки. Але після ординського нашестя вони зникли. Можливо, загинули у вогні. Крім того, кожна книжка була оздоблена золотом, коштовним камінням. Їх зберігали у малодоступних сховищах, часом навіть ланцюгами приковували до стін чи полиць.

— Ну, Стьопо! Ну Степан Іванович. І звідки ти все це знаєш? — розводив руками Роман.

— А про це на екскурсії у Софійському заповіднику розповідають.

— Невже? — здивувався Роман.— Я теж ходив, але не запам'ятив. Та не в цьому річ. Головне — ми Добродію знайшли.

— Цього мало,— похитав головою Степан.

Тепер хлопці вирішили перевірити аптеки: чи нема де ліків з назвою, схожою на яєцанап.

Уважно передивилися ліки, викладені під склом в аптеках на вулицях Коротченка (там аж дві аптеки), Котовського, Білоруській. Аспіринів, фталазолів, пірамідонів, валідолів — до біса. Бачили пантокрин, фурацилін, но-шпу, амідопірин. Але ніде не знайшли яєцанапу. Бодай хоч одну пілюльку, малесеньку, ну зовсім мікроскопічну... Ніде нічого! В одній з аптек побачили на прилавку довідник «Вадемекум». У ньому за абеткою наводилось безліч назв різноманітних ліків. Але на «я» взагалі нічого не стояло.

— Тепер ви збагнули,— хвилювався Роман,— яке діло ми робимо для людства? Сила! А ще коли Гліб розшифрує той рецепт! Фотографії в газетах, по телебаченню показуватимуть! Може, тоді тато дозволить мені і собаку тримати?

— Якщо це такі хороші ліки, чого ж про них досі ніхто не знов? — сумнівався Максим.

— Ти диви на нього! Та я тобі зараз!..— Роман навіть замахнувся на Максима.— Ану тебе! Стьопо, розтлумач цьому телепню.

Степан замислився.

— Коли якісь давні рецепти і загубилися, це не означає, що вони непотрібні сучасним людям,— солідно пояснив Степан.— Навпаки! Багатьма ста-

родавніми винаходами ми користуємося і сьогодні, як наприклад, колесом. А в медицині існує безліч народних лікувальних засобів. Чув про лікування травами? Ну хоча б тим же подорожником, звіробоєм, ромашкою, деревієм... А прополіс, а мумійо?! Цим лікам тисячі років, ми повинні дякувати за них нашим пращурам. І яєцанап теж, мабуть, з народної медицини. Адже у рецепті так і сказано: «за народними переказами». Ясна річ, приласти подорожник, заварити настій з ромашки — це дуже просто. А у яєцанапа — складний рецепт. І, на жаль, жодна складова частина нам не відома. Саме там, де стоять потрібні слова, — брудні плями.

— А якщо ми не розшифруємо рецепта? Що тоді? — поцікавився Максим.

— Треба розшифрувати! Ми мусимо обов'язково розкрити таємницю рецепта! — рішуче сказав Степан. — Якщо не зможемо самі, передамо спеціалістам. У них є така апаратура, що все прочитають. Не турбуйтеся, славу нам забезпеченено. Головне, повернути людям яєцанап. Хай будуть усі здорові.

— Три, чотири, п'ять!

— Я іду шукати!

Через кілька днів Степан запропонував попитати в лікарів, чи не чув хто-небудь про такий рецепт. Звісно, що не відкрито розпитувати, а манівцями... Максим згадав, що його бабуся колись працювала в лікарні, і хлопці вирішили попитати в неї. На метро друзі доїхали до Дарниці, а потім на автобусі до проспекту Миру, де і жила Максимова бабуся Зоя Дмитрівна.

На правах онука розпитувати почав Максим.

— Бабусю, а чи важко підібрати ліки для хворого? Адже їх так багато!

— Кого? — лукаво всміхнулася бабуся.— Ліків чи хворих?

— Ліків, звичайно,— уточнив Роман.

— Так, ліків багато, а хвороб ще більше. Але проти кожної хвороби є свої ліки. Їх виписують людям лікарі: вони вивчають хвороби, їхні причини, отже, знають, як їх подолати.

— А буває,— нерішуче заговорив Максим,— що хвороби різні, а ліки... Ну, такі... що...

Остаточно заплутавшись, Максим глянув на Романа. Роман — на Степана.

— Зосі Дмитрівно,— сказав Степан,— а чи зустрічали ви коли-небудь такі ліки, що помагали б від усіх хвороб?

— Як це? — не зрозуміла бабуся.

— А так — від усіх можливих і неможливих хвороб,— спробував пояснити свою думку Степан.

Бабуся відклала в'язання.

— Від усіх... Хм... Можливо, і є такі... От під час війни, коли я була санітаркою...

— А ти і санітаркою була? — широко здивувався Максим.

Роман зневажливо глянув на товариша: «Ну й онучок! Йому бабуся светр в'яже, на свята, певно, пиріжки привозить, а він...»

— Були такі ліки,— вела далі Зоя Дмитрівна.— На полі бою, бувало, перев'яжеш бійця, погладиш, заспокоїш — йому і легше. А колись один молодий солдатик попросив: «Поцілуй мене, сестричко!» А у нього... Та що там казати: думали — все, не виживе, бідолага. Приголубила, поцілуvalа, як брата рідного,— і полегшало йому. А як листа від коханої дівчини одержав, то й зовсім діло на поправку пішло. Так що, як бачите, є такі ліки. Від усіх хвороб. Добре слово, чуйність...

— Звичайно,— знехотя погодився Максим.—
Тільки ми не про це...

Далі хлопці вирішили поговорити зі справжнім лікарем. У дитячій районній поліклініці працював лікар із чудернацьким прізвищем і дивним ім'ям та по-батькові — Панібудъласка Сидір Варфоломійович. Був він старенький-старенький і, як казали всі мами,— «чудо-лікар», «світило».

— Треба поскаржитись, що комусь погано, а в кабінеті розберемося,— вирішив Роман.

— Що, усі вт्रьох до кабінету підемо? — здивувався Максим.

— Правильно міркуєш, усім не можна,— погодився Роман.— Піде Стьопа, він у нас найкмітливіший. От нехай і розпитає...

Степан рішуче відмовився:

— Я не піду. Я здоровий.

— А я, по-твоєму, хворий? — обурився Роман.— Щось вигадаєш. Для діла ж треба!

— Ні, я брехати не буду. Я слово дав.

— І давно? — широко здивувався Максим.

— Давно,— кивнув Степан.— Вже п'ять місяців.

— І справді — не брешеш? — не повірив Роман.

— Спочатку було важко, а тепер легко. Бувало, як збрешеш, то ходиш і думаєш, боїшся, що брехня розкриється. А коли говориш правду, то й вільно почуваєшся, наче пташка в небі.

— Ну ти дася, Степане Івановичу! Я гадав, що знаю про тебе все, а ти... Ти — молоток. Я б так не зміг,— розвів Роман руками.

— Зміг би, аби дуже захотів. Отже, іти доведеться тобі, Ромцю!

— Гаразд. А що казати? На що скаржитись? Може, на горло?

Максим засміявся.

— Тю, так він тільки гляне — і все! Треба таке, щоб не було видно... Щось усередині. Приміром, болить живіт.

— А ще є така хвороба — радикуліт,— згадав Степан.— Його і не видно зовсім, а болить — ого-го! У моого тата нещодавно був. У попереку болить.

На радикуліті й зупинилися.

Лікар Сидір Варфоломійович, уважно вислухавши скарги Романа, поклав його на живіт і довго обмацуав і висткуував пальцем Романову спину. Потім став натискати, і Роман з готовністю зітхав або скрикував. Лікар посмікав за ноги — спочатку за праву, потім за ліву, злегка вколов у поперек голкою.

— Випишу тобі електропроцедури, мазь і рекомендую тепло. На ніч хай мама компрес покладе. Хоча, признаюсь тобі, особисто я нічого у тебе, друже, не знаюджу. Старію, певно.

— Що ви, лікарю! — Роман, почуваючись трохи винуватим, спробував заспокоїти Панібудъласка.— Ви чудовий лікар. Моя мама завжди так каже. А що, ви можете знайти, як воно болить усередині? Зверху ж не видно.

— Та ні, дитино, у мене такі пальці, що і всередині бачать. Принаймні бачили.— Лікар поправив окуляри і сів виписувати рецепти та направлення на процедури.— Можеш одягатися.

Роман вирішив, що час приступати до здійснення основної частини операції.

— Скажіть, будь ласка,— несміливо поцікавився він,— а ота мазь з чого? Чи допоможе вона?

— Я тобі не тільки мазь приписав. Допоможе, допоможе! А до складу мазі входять жир, бджолина отрута...

- Отрута? — не на жарт перелякався Роман.
- Не бійся, ти ж не юстимеш її, а лише натрешся там, де болить...
- А може, ви б мені яєцанап виписали? Кажуть, він добре помагає...
- Який такий «цианап»? Не чув!
- А чи є такі ліки, щоб від усіх хвороб допомагали?
- Ти маєш на увазі панацею?
- Як? Панацею? Значить, є такі ліки?!
- Ясна річ — слово є. Панацея означає всемогутній засіб від усіх хвороб і знигод. Люди давно мріяли знайти щось подібне. Та ти і сам з казок знаєш про живу і мертву воду. На жаль, досі люди нічого такого не вигадали... Ну, ти не бійся — одужаєш.
- Роман зіткнув і тихо мовив:
- Три, чотири, п'ять...
- Що, що? — підвів голову Сидір Варфоломійович.
- Я іду...
- Ходи здоровий,— кивнув Панібудьласка і, зіткнувшись, пробурмотів: — Здається, на пенсію вже час...

6

За Радою Гаврилівною тричі на тиждень приїздила з поліклініки автомобіль. Медсестра супроводила стареньку на лікувальні процедури, а потім лікарі перевіряли, як посугується лікування. Але відтоді, як із нею подружилися Марійка та Оксана, Рада Гаврилівна сказала, щоб машину не присилали. Лікарі порадились і погодилися. І тепер тричі на тиждень хвору на процедури водили дівчата.

Якось дільнична лікарка покликала дівчаток до свого кабінету.

— Спасибі вам! Рада Гаврилівна потроху одужує. І серце, і нервова система нормалізуються. От лише очі... У неї в Києві рідних нікого немає, у квартиру, де вона зараз мешкає, Рада Гаврилівна переїхала недавно, так що самі розумієте... Нам дзвонили з військової частини, де служив її син. Хвилюються. Але ми сподіваємось на краще. Лягти в лікарню хвора відмовляється. Хай трохи зміцніє, і я наполягатиму, щоб її у санаторій відправили, в Одесу. А зараз треба набратися терпіння. Тепер їй найбільше потрібні спокій і ваша турбота.

Ідучи до Ради Гаврилівни, дівчатка забігали в магазини. Того дня прихопили моркву й консервовані чорниці. Вони десь чули, що морква і чорниці корисні для зору.

Біля будинку, де жила старенька, побачили дядька, що порався на клумбі з квітами. Хоча дівчата мешкали не в цьому будинку, проте вже знали, що це лиха людина. Мешканці будинку називали дядька по-різному: хто Харитоном, хто — Лівою Ногою. Харитон — то було його справжнє ім'я, а Ліва Нога — прізвисько. Він без угаву на всіх кричав, сварив дітей, щоб вони ненароком не поламали його квітів. Квіти він вирощував не для краси, а продавав на трамвайній зупинці. Харитонів балкон теж був увесь в квітах — і теж на продаж.

І от дівчаткам спало на думку принести Раді Гаврилівні квітів. Як це вони раніше не здогадались!

— Дядю, — ввічливо звернулась до Харитона Марійка, — дайте нам кілька квіточок...

— З якого такого дива? — не підводячи голови, похмуро буркнув квітникар.

— Для подарунка... Нехай старенькій приемно буде...

— Для подарунка? Кому? Вашій сліпачці, Яровій? Навіщо? Вона ж їх і не побачить! — Харитон недобре хихикнув.— Хіба що нюхати... А квіти бачити треба!

— Будь ласка, дядечку! — попросила Оксана.

— Обійтесь,— гримнув квітникар.— «Дайте»... Квіти — це праця, а праця — це гроші. Ходіть собі!

Коли трохи відійшли од Харитонового квітника, Марійка зітхнула:

— Справді Ліва Нога. Недарма кажуть про сердиту людину: «Ти що, з лівої ноги встав»?

— Просто він скинара,— рішуче підсумувала Оксана.

Отож того дня піднести Раді Гаврилівні квіти не вдалося.

Марійка натерла на тертушці моркву, а Оксана тим часом скип'ятила молоко.

— Іжте моркву і запивайте молоком, так корисніше,— статечно, як доросла, пояснила Марійка.

Виходячи з дому разом з дівчатами, Рада Гаврилівна ціпка не брала. На перехрестях вулиць сама їх застерігала:

— Обережно! Машин нема? Зелений вже засвітився?

Марійка з Оксаною, усміхаючись, перезиралися. Йти старалися повільно. Коли йшли повз червоний цегляний мур кладовища, Оксана спітала:

— Пробачте, Радо Гаврилівно, у вас на Лук'янівському похованій хтось із рідних чи знайомих?

— Ні, серденько. Ми із Сибіру приїхали. Чоловік був військовим, так що попоїздили по всій країні. А як помер чоловік, я переїхала до Києва: лікарі наполягали, щоб змінила клімат. Сашко вступив до авіаційного училища, а потім попросив направити

його в частину, де служив батько. Ми тоді жили на Володарського, а оце недавно я переїхала сюди. Наш старий будинок знесли. Так що нема в мене на цьому кладовищі рідних... А от близька людина є. Полк, де служили і чоловік, і син, носить ім'я Євграфа Крутеня, одного з перших вітчизняних військових льотчиків. А мій Сашуня знайшов на старому Лук'янівському кладовищі його могилу. Ми з сином ходили на цю могилу, доглядали її, квіти приносili. От і виходить, що Крутень — людина, близька нашій сім'ї... Давайте зайдемо, га?

На кладовищі Рада Гаврилівна скеровувала дівчаток: прямо, ліворуч, знову право, правоуч.

— Десять тут має бути,— сказала нарешті.

І справді: неподалік Оксана з Марійкою побачили срій обеліск із золотим написом: «Легендарный витязь неба Крутень Евграф Николаевич. 1890—1917». А поруч — ще один обеліск вже з іншим написом: «Летчик Нестеров Петр Николаевич. 1887—1914. Русский летчик, совершивший первый в мире мертвую петлю. 27. VII. 1913 ст. ст.»

Про Нестерова дівчата чули. А от ім'я Крутеня сьогодні почули вперше. А могили льотчиків були поруч! Напевно ж не випадково! І ще звернули увагу на цікавий збіг: обидва пілоти прожили тільки по двадцять сім років.

— А я,— згадала Марійка,— по телевізору фільм бачила. Про Нестерова і ще про одного... ага, Уточкіна! А про Крутеня не чула.

— Крутень був учнем Нестерова,— пояснила Рада Гаврилівна.— А от ім'я його зовсім несправедливо призабулося. Сашко казав, що обом наша авіація багато в чому завдячує. Вони прославили її, їхні здобутки і досі не втратили свого значення. А скільки ж часу минуло! Гадаєте, звідки я так багато

знаю про авіацію? Але ж я — дружина і мати льотчиків...

Дівчата прибрали могилки, змели гілочки і листя з мармурової огорожі, поставили квіти. Рада Гаврилівна тихо сиділа на лавочці. Неподалік знайшлося відро, і дівчата пішли по воду. Коли ж верталися, ще здаля почули стривожений голос старенької:

— Марійко! Оксано! Де ви?

— Тут ми, тут! Що трапилось? — підбігли Оксана з Марійкою, розплескуючи воду з відра.

— Рідні мої, я... я тільки-но бачила... Наче то-ненька щілина відкрилась, і я побачила і могилу, і обеліск. Навіть здалося, що і мій Сашко тут. А потім знов — морок. Такий сірий-сірий...

— Не хвилюйтесь, Радо Гаврилівно! От побачите, все буде гаразд! — почали заспокоювати стареньку дівчата.

Дорогою додому Марійка з Оксаною весело щебетали, розповідаючи смішні історії і водночас насторожено позираючи на Раду Гаврилівну: чи, бува, не з'явилися в її очах знов оті світлі щілинки? Ні, більше не з'явилялись.

Не з'явилися вони ні другого дня, ні третього. А четвертого сталося непередбачене...

7

Гліб засів за підручник історії. І не з доброї волі: треба було виправляти трійку. Але чим далі він читав, тим більше його охоплювало незнане досі задоволення. Він уявив собі, що історія — це не просто шкільний предмет, а велике, складне, сповнене перемог і поразок життя Людей. Багатьох людей і різних. Можливо, до цього спричинила ота таємнича знахідка — хтозна! В усякому разі, Гліб не

зглянувся, як прочитав кілька розділів наперед. Потім передивився підручник від перших сторінок до заданого на завтра уроку. Як цікаво!

Все-таки тато має рацію, коли дорікає Глібові, що він розпороще свої зусилля, марно витрачає час. І фехтуванням, і планеризмом захоплюється — чи не забагато? І дивна річ: хоча Гліб не мав помітних успіхів у планеризмі, все одно його тягнуло до креслень, клею, дощечок. От з фехтування він був чемпіоном району. Та якби довелося йому вибирати між планеризмом і фехтуванням, він неодмінно став би планеристом. Фехтування — це красиво й романтично: шпаги, шаблі, рапіри, форма, захисна маска — щось від лицарських турнірів. І все-таки...

А тепер ще й історія... Учора весь вечір Гліб гортав книжки, та про Добродію й яєканап не знайшов ані слова. Цікаво, чи вдасться щось знайти хлопцям?

Гліб узяв фотографію рецепта. Цифри — це, певно, дозування. І зараз так складають ліки. Де-не-де видно лише останні літери чи склади: «ота», «стъ», «vita». Страйвай!

Цю «vita» він десь бачив.

Знов потягнувся до книжок. Так і є: «vita» латиною означає «життя». А ще є «aqua vita» — «вода життя». Якщо так, то «vita» в рецепті Добродії може бути другим словом «води життя». Це вже щось! Правда, все одно склад казкової «води життя» поки що невідомий. А може — не казкової, якщо її включила до свого рецепта дбайливиця Добродія?

Гліб оглянув книжкові полиці. Скільки книжок, а тої, що розкрила б секрет яєканапу, немає. А може, він не знає, де її шукати?

Тут немає, це поезія, це різні романи, пригодницькі книжки...

Враз очі хлопця зупинилися на чотирьох чорних теках, в яких тато зберігав вирізки з газет та журналів.

Гліб розкрив першу теку і скоро з головою поринув у цікавий, несподіваний світ. Про що тут тільки не було! І нічого дивного: повідомлення про різні подробиці з історії науки, техніки, культури, про загадки й таємниці тато збирав ще зі школи.

Так... Бермудський трикутник, Тунгуський метеорит, комета Галлея, наскельні малюнки у горах Туркменії, розкопки скіфських могил, знахідки на Хрещатику... А ось скріплені разом вирізки про фрески та мозаїку Софії київської, а це — про вченого Герасимова, який по рештках черепа та скелета відтворював зовнішній вигляд людини через сотні і тисячі років. Ніколи б не подумав Гліб, що збирати вирізки — така цікава справа. Який молодець його тато!

І тут... І тут! І!! Тут!!!

Гліб не повірив власним очам. Перед ним лежала довга газетна стрічка під назвою «Медицина у древньому Києві». Хлопець затамував подих. Чомусь озирнувся по кімнаті. Ще раз перечитав назву. Не вже?! І заглибився у читання. А за п'ять хвилин він кинувся до телефону.

— Добрий день! Це — Гліб Троян. Можна Романа покликати?

— Так це я! Ти що — не пізнав?

— Не пізнав. Слухай, збирай своїх і за п'ять хвилин — біля сарайчика...

— Що трапилося?

— Потім, потім...

Побачивши Гліба, Роман хитро всміхнувся:

— А ми вирішили, що ти нас знов покинув.

Гліб поблажливо поплескав Романа по плечу:

— Добре, добре, викладайте, що знайшли...

— Ти кликав, наче на пожежу,— стенув плечи-
ма Максим,— ти і викладай.

— А ти, бідолаха, не встиг навіть кашки попо-
їсти,— в'їдливо зауважив Роман.

— Облиш,— урвав його Степан.— Доповідайте!

Хлопці, перебиваючи один одного, розказали
вожатому про свої знахідки у бібліотеці, про те, що
вдалося з'ясувати у Максимової бабусі та лікаря Па-
нібудьласка.

Вислухавши їх, Гліб урочисто заявив:

— Що можна сказати? Молодці! Слово честі,
на такий успіх я не сподівався. Але і я байдики не
бив. Дивіться!

І Гліб витяг з кишені газетну стрічку.

— Слухайте! Читаю лише основне: «Витоки ме-
дичних знань відносяться до тої глибокої древності,
коли людям стали відомі хвороби... Нашим предкам,
які жили на території республіки, вже близько де-
сяти тисяч років тому була відома, приміром, така
складна операція, як трепанація черепа...»

— Ого! — дружно відгукнулися хлопці, хоча ні-
хто з них не уявляв собі складність такої операції.
Їх схвилювало одне тільки поєдання — черепа з
трепанацією. Що таке трепанація — хтозна (однако-
во операція), а от що череп — то голова, це всякий
знає.

— «У стародавньому Києві,— читав далі Гліб,—
розвивалась народна медицина. Широко використо-
вувались ліки із трав, цілюща сила яких була добре
відома». Ну, як? Те, що треба!

— Поки не дуже,— заперечив Степан.

— Добре, слухайте далі. Так, тут про стародав-
ніх лікарів — Іван Смер, Алімпій, Агапіт.

— Це прекрасно,— знов перебив Степан,— тільки де ж Добродія?

— Увага! Історичний момент,— урочисто проклав Гліб і прочитав: — «Першою у світі жінкою-медиком була онука Володимира Мономаха Євпраксія, яка одержала в народі за своє добре, приязнє ставлення до хворих ім'я Добродії. Пізніше, будучи видана заміж за сина візантійського імператора, взяла ім'я Зої. Ще живучи у Києві, вона збирала трави і коріння, вивчала їхні лікувальні властивості і з успіхом ними лікувала. Вона написала медичну працю під назвою «Мазі». Ясно?! Була наша Добродія і твори писала. Отже, і рецепт могла створити!

— З нашими даними співпадає.

— Знахідка таки скарб, а не так собі...

Гліб сяяв. Раділи і хлопці.

— І далі тут теж цікаво. «Сучасні любителі лікувального бігу навіть не підозрюють, що Зоя ще у XII столітті запевняла: рухатись дуже корисно». Коли про людину таке відомо через вісімсот років, це означає: вона залишила слід в історії і була видатним лікарем — автором яєсанапа. Розумієте?

Степан заперечливо похитав головою.

— Розуміємо, але тут щось не так. Виходить, Добродію знають, а її ліки...

— Тю-тю,— підказав Максим.

— Цього разу твое «тю-тю» доречне,— погодився Степан.— Куди ж поділися її «мазі»?

Гліб усміхнувся.

— Не поспішай з висновками. Хіба не бувало так, що вчені заново винаходили те, що було колись відомо предкам? Бувало. Просто писемні джерела загубилися. А скільки сьогодні є різних мазей, якими лікують людей? Ого-го! І до їхнього складу входять настої трав, відвари коріння, сік овочів та фруктів.

Ніхто вже не пам'ятає, звідки взялися ці рецепти. Може, серед отих рецептів є й ліки нашої Добродії. Тепер важко встановити. А от яєцанап є, існує, рецепт у наших руках.

У сарайчику запала тиша. Кожний думав, що буде, коли вони й справді відновлять рецепт. Лише Максимові кортіло чогось пожувати. І хоча в кишенні лежали кілька квадратиків печива, він, глянувши на зосереджене обличчя Романа, не наважився полізти за ними в кишеньку. Він тільки відкашлявся і сказав:

— А ми вчора писали твір «Якби я був чарівником...»

Роман наче чекав цих слів.

— І знаєш, Глібе, що цей ненажера написав? «Якби я був чарівником, я винайшов би такі ліки: з'їв одну таблетку — і ситий». Ходяче черево, а не хлопець. Їсть, їсть, а такий худючий!

Гліб засміявся, взяв у руки вирізку.

— А тут, Максиме, і для тебе є дещо цікаве. «Давньоруські лікарі приділяли велику увагу не тільки лікуванню хвороб, але й їхньому запобіганню. Агапіт, приміром, крім ліків, важливого значення надавав правильному харчуванню».

Тепер засміялися всі.

— Жарти жартами,— проказав Степан,— а думка Максимова не така вже й нікчемна. Це ми з вами не голодуємо. А скільки є в світі країн, де люди бідують, помирають від голоду! Ім такі таблетки дуже стали б у пригоді. А раптом яєцанап і від голоду помогає? Скількох людей можна буде врятувати!

Роман глузливо зауважив:

— Невже і нашого Максима? Закарбуй собі на носі, ненажero, слова Агапіта про правильне харчування. Іж молочне, овочі, фрукти: вони корисніші,

ніж печиво, тістечка, цукерки... І не щовилини жуй, а за розкладом.

— Чого це ви все про мене та про мене? — розсердився Максим.— Іншої теми у вас нема, чи що? Я от гадаю: може, про наш яєцанап заявити в Академію наук?..

— Ні в яку академію! — гаряче заперечив Роман.— Самі знайшли, самі й доведемо справу до кінця. З дорослими тільки зв'яжись: вони або заберуть наш рецепт — й уся слава ім дістанеться, або кепкуватимуть з нас. Я тільки спитав лікаря про яєцанап, як він почав мені лекцію читати: про це люди давно мріяли, «пуниця» називається. Що це, Стьопо?

— Не знаю.

— От бачите, навіть наш Степан Іванович не чув.

— Ну то що — не здаємось? Пошук триває?

— Тільки так!

— Тоді — три, чотири, п'ять!

— Я іду шукати!

Вдома Гліб переписав газетну замітку на чистий аркуш і вже намірився був покласти її назад у татову теку, як почувся дзвінок.

У дверях стояли... От кого ніяк не чекав і не сподівався побачити вожатий!

— Глібе, нам потрібна ваша допомога! — випалила захекана Марійка.

— Негайно! — додала Оксана.

— Щось не второпаю... Чия допомога?

— Ваша! Твоя і хлопців! — випалила Марійка і... заплакала.

Дівчатка і не підозрювали, що є в світі така прекрасна музика. Ні, це були не веселі мелодії і не естрадні пісні, які часто чули вони по радіо і телевізору. Мрійлива, спокійна мелодія раптом вибухала тривогою, зачаровувала неясним передчуттям. Рада Гаврилівна називала цю музику серйозною. Дівчатка слухали з нею Скрябіна, Шопена, Рахманінова, Моцарта — підряд всі платівки, що були у старенької.

— Не втомила я вас? А то скажіть, у мене є і Пугачова, і Паулс, і оті симпатичні італійці...

— Невже? — здивувалась Оксана, яка під кінець справді трохи заскучала під оту «серйозну» музику.

— А ти гадаєш, що літня жінка щохвилини тільки про сумне та серйозне думає? Ні, ми із Сашком усяку музику любили. Тільки завжди хорошу, справжню. Я знаю, ви зараз слухаєте, щоб мені приснє зробити...

— Що ви, Радо Гаврилівно! — Марійка нишком аж кулака показала подружці. — Мені справді подобається.

— І мені теж, тільки трошки чогось іншого, веселого захотілося, як по-чесному, — стиха призналася Оксана.

Слухали пісні, — і веселі і сумовиті, — чарувалися переливчастим голосом співачки, дивовижною майстерністю композитора, погайдувались у такт співу італійського дуету.

А потім переглядали шкільні зошити Сашка Ярового, включили магнітофонні записи його голосу. Це вони його колись чули під вікном. Він читав вірші Руданського, Шевченка, Єсеніна, а то й просто

сміявся, вигукував окремі речення. І звичайний дитячий сміх, і прості слова були дорогі Раді Гаврилівні.

Дівчата згадали про могили льотчиків. Рада Гаврилівна сказала, де лежить альбом із різними матеріалами про Крутеня: розповідь про життя, фото, малюнки перших літаків, дивних, незграбних, перетягнутих дротами, наче павутинням. І мимоволі погляд тягнувся до картини, що висіла над сервантом: у голубому просторі сірий стрімкий винищувач із зорями на крилах розгинав білі хмари. Мабуть, на такому красені літав і Сашко.

Подружки гортали альбом, перешіптувались, і раптом почувся голос Ради Гаврилівни:

— Дівчатка, вам не здається: якийсь дивний запах?

Вони побігли до кухні — газ вимкнутий, заглянули у ванну, а там — ой леле! Вода на підлозі, мокрі пальто на стіні, сіра стеля. У ванні аж парує!

— Це сусіди зверху не закрили гарячу воду!..

Побігли на другий поверх. На дзвінок ніхто не відповів. Почали грюкати кулаками. На шум відчинилися двері напроти, сусідка у бігудях сказала, що господарів немає: поїхали на дачу, будуть тільки у неділю ввечері.

Що робити? Сусідка порадила подзвонити до аварійної служби і дала номер телефону, а сама побігла наповнювати чайники і каструлі, бо, як приїде аварійка, воду перекриють...

Так воно і сталося згодом. Але поки з'явилися самовпевнені дядьки у комбінезонах, Марійка чатувала біля будинку, а Оксана, як могла, визбирувала воду з підлоги ганчіркою. Мокрі плями на стелі з'явилися вже у кухні й у коридорі.

Маленький на зірст робітник, який перекривав во-

ду, хазяйновито оглянув стелю і стіни й голосно плямкнув губами:

— Кепські справи. Ремонт треба робити. Можете сусідів,— він показав великим пальцем нагору,— до суду притягнути, а ні, то хай самі ремонтують.

Безпомічна, згорблена Рада Гаврилівна сиділа на дивані, а дівчата мили підлогу і кахляні стіни у ванній. Там почала обсипатися штукатурка. Раз у раз старенька намагалася трохи допомогти Марійці та Оксані, але дівчатка рішуче відмовлялися і знов садовили її на диван.

У неділю ввечері нарешті приїхали винуватці «потопу». Лисуватий, товстенський дядечко, оглядуючи ванну, коридор і кухню, скрушно похитував головою, а прощаючись, сказав:

— Дуже прикро. Я все розумію. Але в понеділок лечу у відрядження. Аж на два тижні. Потерпіть. Як повернуся — щось придумаю. Ще раз вибачайте.

Майстер з ЖЕКу пообіцяв допомогти фарбою, алебастром.

— А робітників немає, всі на об'єктах і звільняться аж перед Новим роком.

У понеділок надвечір завітав до Ради Гаврилівни і дядько Харитон. Дівчатка здивувались: хоч який брутальний, а бач — виявився чуйною людиною. Цей «чуйний дядечко» оглянув квартиру і проказав категорично й голосно, наче дрова рубав:

— Для майстра нічого складного нема. Але повозитися доведеться. Двісті карбованців — і виших нема. Буде хата як лялечка.

— Як двісті?! — отетеріла Марійка.

— Двісті? — сумно зітхнула Рада Гаврилівна.

Харитон не приховував своєї зневаги до нещасної жінки:

— А ти як гадала?! Не менше як двісті. Тут бага-

то праці треба докласти... Та що тобі казати — все одно не бачиш!

— Та як ви смієте! Та ви знаєте... Ви погана, лиха людина! — Марійка спересердя грюкнула дверима за Харитоном і сказала старенькій: — Ви не дуже переживайте, ми щось придумаємо...

Повертаючись, Марійка рішуче промовила:

— Я думаю, чекати сусіда чи ЖЕКу не будемо. Треба зробити ремонт зараз же, як тільки підсохне.

— Może, почекаємо?.. Як ми самі?.. — завагалася Оксана.

— Чекати не можна! Краса і чистота мають бути в хаті завжди, навіть коли... Ну, ти мене зрозуміла... Страйвай! А що як звернувшись до хлопців? Вони не відмовляться.

— Ти що! — Оксані ніяк не хотілося просити отих задавак.

— Тоді давай до Гліба. Він вожатий. Це його обов'язок — допомогти.

— А може, я тата попрошу? — раптом запропонувала Оксана.

— Ні. Я про це вже думала. Ми мусимо самі!

9

Знов довелося скликати хлопців до сарая.

— Три, четири, п'ять! Що, знов?.. — відчинив двері сарайчика Роман і закляк на місці: поруч із вожатим він побачив Марійку й Оксанку.

— О, а їм що тут потрібно?

Гліб розповів про клопіт дівчаток.

— Нема дурних! — категорично відмахнувся Роман.

— І через це мене одірвали од вечері? — удавав обурення Максим.

Тільки Степан мовчав.

Але Гліба опір хлопців не збентежив.

— Не будемо квапитись з висновками,— спокійно сказав він.

Марійка спалахнула:

— І це називається хлопці! Гадаєте, нам легко було підійти до вас з таким проханням?

— Ми ж усе-таки жінки,— тихо додала Оксана.

А Марійка не могла заспокоїтись:

— Якщо ми прийшли, значить, справа серйозна. Це ж не просто бабуся. Це чудова жінка, мати героя. Ех ви! У неї син льотчик, недавно загинув. Вона з горя зір втратила... А ви — нема дурних!

Оксані здалося, що Марійка от-от розплачеться, наговорить хлопцям грубощів — і на цьому переговори закінчаться. Але Марійка раптом заспокоїлась і тихо попросила:

— Хлопчики, дорогі, милі, ну, будь ласка, поможіть, га?

І це вирішило справу.

Стъопа ступив крок уперед, обвів друзів поглядом.

— Я так собі міркую: окрім усього — ми мужчини, до нас звернулися по допомогу, і наш обов'язок... Ми повинні! — закінчив він рішуче.

І одразу всім стало легко й весело: порозумілися!

Марійка без упину торохтіла:

— Син Ради Гаврилівни служив у полку імені Крутеня. Чули про такого? Ні? А ще хлопці! Це один з найперших наших військових льотчиків. Народився в Києві, з дитинства мріяв про авіацію. Служив з Нестеровим...

— Ну, про Нестерова ми знаємо!

— Ах так?.. А те, що Нестеров похований на старому Лук'янівському кладовищі, теж знаєте?

А що поруч поховано і Євграфа Крутеня — теж знаєте?

— Так він був граф? — здивувався Максим.

— Не граф, а Євграф. Це ім'я таке. Крутень — найкращий з дореволюційних винищувачів.

Оксана тільки тепер збагнула, чого подруга так пильно вивчала альбом Саші Ярового. А Марійка не вгавала, бо бачила, що хлопців її розповідь зацікавила.

— Цей Крутень перший запропонував ввести новий бойовий порядок польотів — парою літаків. І розробив багато прийомів ведення повітряного бою... Ось!

Роман вражено дивився на Марійку:

— Ну й Маноха, ну й Марійка. От дає! Але, щоб ви знали, і ми не в норі сиділи. Та про це потім. То як, товариство? — Роман запитально глянув на хлопців.— Три, чотири, п'ять?

— Я іду шукати! — пролунало у відповідь. І хоча дівчата не зрозуміли потаємного смислу цих слів, з поведінки хлопців було ясно: ремонт у квартирі Ради Гаврилівни вже почався.

Коли ж Стьопа з дозволу товаришів розповів дівчатам історію таємничого рецепта і їхні пошуки, Оксана прошепотіла:

— Хлопчики! Знайдіть секрет цього... як ви кажете... цих ліків. Розшукайте! Може, вони вилікують і Раду Гаврилівну?

— Ну от, а ви гадали, що хлопці думають тільки про бійки та футбол,— весело сказав Максим і, зиркнувши на Романа, додав: — Хто хоче печива, у мене тут трохи завалялось... Налітай!

У відповідь пролунав регіт.

— Тату, якби ми затіяли з тобою ремонт, з чого б почали? — спитав увечері Гліб.

— Залежно який, — відповів тато, не відводячи очей од телевізора.

— Ну який? Якби нас верхні сусіди залили гарячою водою...

— Боронь боже, синку, — замахала руками мама і мимоволі глянула на стелю. — Таке вигадаєш...

— По-людськи скажи, що тобі треба. — Батько нарешті відвернувся від телевізора, підморгнув синові, і вони вийшли у коридор.

— Пам'ятаєш, ми торік у бабусі кухню обкладали плиткою?.. — запитав тато.

— Та пам'ятаю... На уроках праці ми теж фарбували крейдою майстерню.

— У чім же річ? І навіщо це тобі?

— Ага-а-а! Одне діло — з тобою чи з учителем, а зовсім інше — коли сам! Та ще з малюками...

І Гліб розповів про нещастя, яке сталося у Ради Гаврилівни.

Батько скрушно похитав головою:

— Гляди, сину! І так ти не можеш зупинитися на чомусь одному — і планеризмом, і фехтуванням захоплюєшся. Тепер ще й вожатські справи... А навчання як?

— Тату, я думав про це! Не бійся, все буде гаразд!

— Ну дивись, я тобі вірю. А допомогти старень-кій, звичайно, треба.

У сарайчику знайшлося все необхідне: трохи крейди, алебастр, цемент, малярна щітка, шпатель. Тато докладно розповів (а Гліб для певності записав), як готувати крейдяний розчин, як шпаклювати щі-

лини, припасовувати плитки. І що за чим робити.

— А може, і мені з вами піти? — запропонував тато.

— Ні, тату. Меблі ж не треба пересувати. Ми якось самі. Ти ж розумієш... І бачиш, я все записав.

— Розумію, розумію. Головне — не поспішайте і працюйте акуратно. Що там у вас? — Тато почав загинати пальці, перелічуючи: — Змити зіпсовану стелю у ванній — раз, стіни у ванній і кухні — два. Припасувати алебастром плитки і крейдою зробити косметику — три...

— Що? — не зрозумів Гліб.

— Це так маляри кажуть. Освіжити побілку, значить. Ну що ж, гадаю, зможете, як постараєтесь. Бажаю успіху!

Роман наполягав, щоб дівчатка Раді Гаврилівні не казали про їхні наміри: а що як нічого не вийде?.. А коли вийде — буде сюрприз.

Нарешті патьоки підсохли і операцію «Р» (ремонт) було призначено на суботу.

— Зможете кудись повести бабусю? — запитав Гліб дівчаток. — Хоч на кілька годин...

— А встигнете?

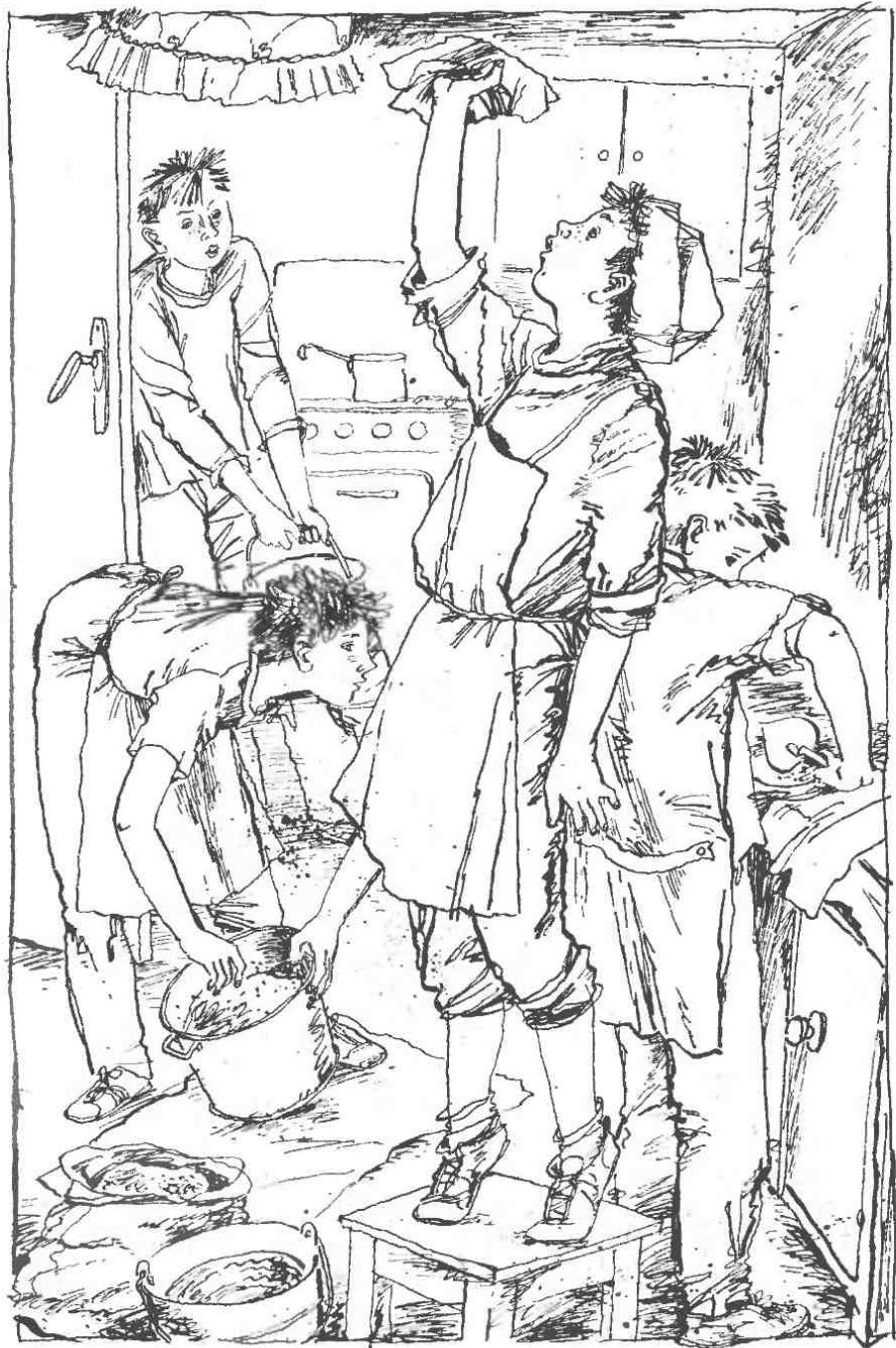
— Звідки я знаю? Уперше ремонтую... — Гліб трохи нервував, розуміючи, що він, як вожатий, перший відповідатиме за невдачу. Про це і тато казав...

Але його заспокоїв розсудливий Степан:

— Коли роботу як слід організувати, все буде гаразд. Головне — наукова організація праці.

— Як це — «наукова»? — насторожився Максим.

— Треба, щоб кожен робітник чітко знове завдання, робив роботу якісно і вчасно, не заважаючи іншим.

— А-а-а,— полегшено зітхнув Максим,— це ми можемо.

— Отже, завтра! — підсумував Гліб і глянув на дівчат: — Не забудьте вікно залишити відчиненим, а то як ми в квартиру дістанемось.

Довго вмовляти Раду Гаврилівну не довелось. У ліс — так у ліс! І не встигла вона з дівчатками завернути за ріг, як з іншого боку будинку до вікна підбігли хлопці. У Гліба в руках було відро з але-бастром і шпателем, у Романа — пакети з крейдою. Степан ніс цемент і пісок, а Максим — щітки й молоток.

Що для хлопців перший поверх! За хвилину всі четверо зникли у вікні.

Порозкладавши реманент, перш за все обдивилися «фронт робіт», як висловився Степан.

Гліб усміхнувся і сказав:

— Три, чотири, п'ять! Слухай мою команду!

— Я іду шукати!

Вирішили розпочати з кухні. Тут і роботи менше, і все-таки — кухня. Більшість часу жінки проводять на кухні.

Знайшли велику кастрюлю, яка, певно, слугувала для компотів. Поки Роман і Стьопа шпателем і вогкою ганчіркою здирали і витирали зі стін і стелі жовті візерунки, Гліб готував крейдяний розчин для побілки. Максим поки що був підсобником: подавав, приносив, забирав, відсовував. На перший погляд, не дуже почесна, але вкрай потрібна робота. Так пояснив йому Гліб.

Вожатий видерся на стіл, і Максим подав Глібові велику малярську щітку. Гліб умочив щітку у крейдяний розчин, і... біла рідина потекла на стіл, на підлогу й штани.

Рука враз стала білою.

— Так діла не буде. Максиме, знайди і порозкладай усюди старі газети.

Тепер Гліб діяв обережніше. Потроху вмочав щітку, потім чекав, поки трохи стече розчин, і лише тоді підносив щітку до стіни. І чим менше лишалося брудних плям на стіні та стелі, тим веселіше ставало хлопцям.

Незвично і приємно пахло справжньою будовою, дорослою роботою...

Стеля у ванній кімнаті була геть уся в сіро-жовтих плямах. Дві кахляні плитки, що відпали, дівчата завбачливо поклали у куток. Отже, шукати не треба було. Але як їх пришпандзорити на місце?

Гліб скомандував:

— Ми із Степаном займаємося стелею, а ти, Романе, тим часом спробуй обережно обчистити плитки від сухого цементу. Тільки ж не розбий! Бачиш, які тонюсінky!

Справді, плитки були завтовшки як зошит, а може, ще тонші.

Роман покрутів одну плитку, приміряючись, звідки чистити. Бац! Несподівано плитка вислизнула з рук і впала. Дякувати килимку — не розбилась.

Гліб згори сердито поглянув на Романа, але промовчав.

Роман поколупав пальцем цемент на зворотному боці плитки. Де-не-де той піддався, відпадав крихтами. Молотком вдарити боязко: чого доброго, порозбиваеш плитки. А де узяти нові? Хлопець приklав плитку до того місця в стіні, звідки вона відпала. Якраз! Але ж треба ще алебастром помастити, щоб закріпити. Тоді вона випиратиме горбом. Не годиться.

Максим уважно дивився на товариша.

— А ти потюкай отуто! — показав він на сірий

квадратик у стіні, де раніше була плитка.— Тут зроби заглиблення, місце й звільниться.

Роман погодився.

Але поки що підступитись до стіни заважали Гліб із Степаном, які, стоячи на ванні, фарбували крейдою стелю.

— А що мені робити? — спитав Роман.

— Алебастру трохи розведи, тут щілини є.

Роман сипонув у мисочку білого, як борошно, алебастру, налив води, перемішав. Сіра маса налипала на долоні, склеювала пальці. Додав ще води. Вийшло як розтале морозиво. Знов підсипав алебастру.

— Готово!

Гліб шпателем провів по тріщині, змастив водою, а потім, набираючи шпателем алебастр, швидко і рівно поводив уздовж стіни. Щілина зникла, а на її місці з'явилася темна хвиляста ниточка. Степан пофарбував те місце крейдою.

— Усе! Ти тут став плитки, а ми — у коридор.

Роман підійшов до стіни і обережно стукнув молотком по сірому цементному квадратикові. Еге! Вдарив сильніше. Є! Ще і ще... Здається, пішло. Узяв плитку, приклав до стіни. Годиться! Сунув руку в мисочку за алебастром, але пальці намацали щось тверде. Алебастр, спершу схожий на морозиво, скам'янів. Здивований Роман потокав сіру масу в мисці. Тепла! Оце так чудасія! Побіг у коридор до Гліба.

— Диви! Що робити?

— Це я винний: не попередив. Нічого тепер не вдієш — викидай. Зроби ще і слідкуй, щоб розчин знов не скопився.

Згори озвався Степан, що стояв на табуреті із мокрою ганчіркою в руці:

— Що там у вас?

— Та Ромка псує алебастр,— ехидно доповів

йому Максим, явно радіючи з нагоди віддячити за кпини товариша.

— Що Ромка? Хіба я знав? А ти знав, що той алебастр з морозива за п'ять хвилин на каменюку перетвориться?

— Ні...

— От і помовч!

І саме в цю мить у прочиненому вікні з'явилося злорадісне обличчя дядька Харитона. Поруч виднілася голова двірника.

— Ось вони, злодюжки! На місці застукали, на гарячому! Бач, піонерчики, що вигадали: наче фарбують, а самі по шухлядах — шасть, шасть! Знаємо таких! — І вже до двірника: — Через вікно залізли. Я за ними давно спостерігаю. А тепер і міліцію можна кликати.

Максим шарпнувся було до дверей, але його зупинив владний голос дядька Харитона.

— І не думайте тікати. Все перекрито. Біля дверей вартує моя дружина. Свисти, Миколо, або йди на трамвайну зупинку: там завжди міліція чергує.

За галасом дядька Харитона ніхто не почув, як відчинилися вхідні двері і до квартири хтось зайшов. І почувся тихий, але впевнений голос:

— Навіщо міліція? Самі розберемось.

11

Хлопці, як за командою, обернулися і побачили літню жінку, яка дивилася не на них, а кудись мимо. Дивилася суворо, але не сердито. Із-за її спини визирали вкрай розгублені Марійка з Оксаною.

— Не треба міліції, Харитоне!

— Мамо рідна! Я за неї вболіваю, а вона! Коли сама не бачиш, то вір людям, а як не віриш, то пома-

цай: у тебе в квартирі злодії. А я піймав їх! — розходився дядько Харитон.

Дівчата з двох боків щось нашпітували бабусі.

Гліб не стримався:

— Як ви смієте ображати людей!

— Дивіться, він ще й костричиться! А хто у вікно ліз? Хіба дверей немає? — не вгавав Харитон.

Хлопці розступилися, і дівчата підвели Раду Гаврилівну до вікна.

— Послухайте, шановний Харитоне! Квартира моя? Моя. От я сама й розберусь в усьому. А вам спасиби за безкоштовну турботу.

Двірник дядько Микола, який через вікно уважно оглянув кухню і замурзаних хлопців, бруд на столі й підлозі, нарешті відсунув Харитона од вікна і сказав, усміхаючись:

— А мені все ясно. Добровільні ремонтники, знать, завітали до вас, хазяечко, а ніякі не злочинці. Вибачайте, то мене Харитон поплутав. Пішли вже! Ох і лютий же ти чоловік! Робиш вигляд тільки, що вболіваєш за порядок.

Двірник узяв Харитона за лікоть і силоміць потягнув геть од вікна.

Рада Гаврилівна тихо спитала:

— Де можна присісти?

Марійка одвела стареньку до кімнати, де вона сіла на диван. Усі мовчали.

Старенька підвела голову, всміхнулася.

— Тут усі ваші товариши, дівчатка? Спасиби вам, хлопці! За своє добре діло й образ наслухалися...

— Що ви, то пусте, слово честі! — за всіх відповів Гліб.

Оксана ввімкнула магнітофон із піснями Пугачової. Почулося знайоме — «Все можуть королі» — і в квартирі запанувала весела метушня. Спочатку

припасували дві плитки у ванній, потім мили, одчищали, витирали, виносили, переставляли і знову мили.

— Усе! — нарешті полегшено зітхнув Гліб.— Тепер можна і перепочити.

Але відпочивати не стали. Хлопці розговорилися з Радою Гаврилівною, а дівчата тим часом заходилися готувати чай — з варенням, сиром і печивом.

— Просимо до столу!

Степан, трохи ніяковіючи, раптом сказав:

— Годилося б, щоб роботу прийняли...

Марійка подала Степанові знак: мовляв, що ти мелеш, старенька ж не бачить, як же їй ту роботу приймати? Та було вже пізно. Рада Гаврилівна наче тільки й чекала цих слів:

— Я із задоволенням! Але як я вам віддячу?..

Оксана, тримаючи стареньку за руку, повела її на кухню.

— Ой, як красиво! — щебетала вона.— Як чисто! Краще, ніж було. От які у нас хлопці.

— І синьку не забули до крейди додати,— і собі встрияла Марійка.

— Так, справді красиво,— тихо проказала Рада Гаврилівна і, ніби злякавшись цих слів чи їхнього змісту, швидким рухом затулила долонею вуста. Постояла якусь мить і знов, уже голосніше мовила: — Дітки, любі мої... Я... я справді все бачу. Бачу...

Дівчата і хлопці вражено замовкли, позираючи один на одного, боячись спохопати несподівану радість необережним рухом чи словом.

Обличчя Ради Гаврилівни зарум'янилось. Вона скопила Марійку за руку:

— Ти — Марійка! Так?

— Угу,— прошепотіла дівчинка у відповідь.

— А ти — Оксана. Дівчатка мої!.. — обняла їх старенька. — От хлопців не знаю — пробачте. Хоча дещо дівчатка розповідали. Це — Гліб. Навіть знаю, що планеризмом захоплюється.

Хлопці весело засміялись, бо, ясна річ, вгадати Гліба було дуже просто: він вищий від усіх на цілу голову.

Потім пішли оглядати ремонт у ванній кімнаті та коридорі. Рада Гаврилівна захоплено охала, і дівчатка теж. А що вже казати про самих «ремонтників»! Вони і гладили долонею плитки, і постукували по зашпакльованих тріщинах, і прицмокували, озираючи блідо-блакитну стелю.

Чай того вечора був навдивовижу смачний. Коли попрощалися з Радою Гаврилівною, на вулиці все одно чомусь не хотілося розходитися по домівках.

— От ми, так ми! — Гліб аж за живіт хапався од сміху.

— Прийде сусід ремонт робити, скрізь уже чистота і порядок.

— А як я алебастр розводив! Мац — а він став каменюкою, — хихикав Роман.

— А Харитон — от злий же, — підхопив Степан.

— Таки страху нагнав, — зізнався Максим.

— Ой, хлопчики, я така рада, така рада, — щебетала Оксана.

— Гарно вийшло, — кивнула Марійка. — Та головне — Рада Гаврилівна знов бачить!

— Слухайте, — враз посерйознішав Гліб. — Разом яке діло зробили, що аж не віриться! Слово честі, годі нам по різних кутках сидіти. Відтепер — завжди разом!

Степан підвів руку:

— У мене пропозиція: новий девіз — «один, два, три, чотири, п'ять». Згода?

— Ми йдемо шукати!!

Глібів тато любив повторювати улюблену приповідку своєї матері: «Біда одна не ходить, біда біду водить». А радість? Вона теж, певно, шукає, до кого їй пригорнутися. І горнеться не до будь-кого, а до того, хто заслужив...

Останнім часом і Гліб частенько згадував бабусині слова, хоч раніше вони його дратували.

Мати льотчика, що загинув, здавалося, назавжди втратила зір і от — знов бачить. Хворобу переможено! І лікарі, і дівчатка, а може, і він з хлопцями трохи допоміг...

Люди, а не ліki!

Чомусь спало на думку: якщо ті самі слова він сприймає інакше, аніж раніше, з'явилося до них нове особисте ставлення, то, певно, він трохи підріс. Ясна річ — не на зрист став більший (це просто), а подорослішав Гліб Троян. От воно що!

І ще одна радість схвилювала друзів: з військової частини, де служив Олександр Яровий, надійшла посилка.

Одержанували всі разом.

Коли принесли її, Гліб статечно спитав:

— Викрутка чи щось металеве є?

Рада Гаврилівна підхопилася:

— У кладовці, я зараз...

Гліб хотів було зупинити її, але старенька сувро подивилася на нього, потім усміхнулась и мовила:

— Я сама хочу, Глібе. Маю звикати.

І все ж Гліб, ідучи трохи ззаду, провів Раду Гаврилівну до комірчини і назад.

— Давай, орудуй,— вручила Глібові обценъки і викрутку Рада Гаврилівна.

Раз — скрип, два — рип, три — і кришку з розчепіреними цвяшками одкладено вбік.

Зверху лежав лист, надрукований на машинці великими літерами. Марійка запитально глянула на Раду Гаврилівну. Та взяла лист, відійшла до вікна. Оглянула аркуш. Заплющила очі. Знову відкрила.

— Читай ти, мені ще важкувато,— зітхнувши, простягнула листа Марійці.

Однopolчани капітана Ярового писали про військову службу, важку й відповідальну. Про те, що у них уже давно зима і температура часто сягає до сорока градусів морозу. Що вони свято бережуть пам'ять про свого бойового товариша.

Потім з посилки на стіл повикладали: низку пахучої в'яленої риби («їжте на здоров'я, вона дуже корисна»), коробку з моделлю винищувача («на таких ми літаємо»), красиві валянки, підбиті оленячим хутром, прикрашені строкатими візерунками («витвір місцевих жителів, щоб тепло було вашим ногам зимовими вечорами») і мішечок кедрових горішків («самі збирали для вас, дорога Радо Гаврилівно»).

Поки старенька і дівчата готували чай, хлопці стиха вели розмову.

— В історичному музеї нічого не взнали,— жувився Степан.— Про Добродію є, а от про її ліки... Хоча скрізь написано, що рецепти порошків, мазей, відварів, які сьогодні використовує медицина, прийшли до нас із глибин віків. Але то ліки від різних конкретних хвороб.

— Отож, а сліди нашого яєканапа, певно, загубилися,— зітхнув Роман.

Максим запропонував:

— Хлопці, може, кинемо шукати, га? Передамо до академії, хай розбираються.

Гліб похитав головою.

— Кинути і передати до академії ми завжди встигнемо...

— Сам же казав: у них і техніка сучасна, щоб прочитати зміті літери... Та й знають вони більше за нас.

— Казав... Мене мучить сам рецепт. Закінчення якісь дивні. Я перебрав назви всіх ліків — нема таких закінчень.

Степан знизав плечима:

— Нічого дивного: ліки сучасні, а рецепту майже тисяча років.

— Згоден. Я продивився книжку про лікарські рослини. І там нічого не знайшов... — Гліб витяг з кишені фото рецепта. — Ось дивіться: «ота». Що це? Невже «блекота»? Так вона ж отруйна.

— Ну ю що,— розсудливо мовив Степан,— і ліки, і щеплення мають у своєму складі дуже маленьку дозу отрути... Я десь читав.

— Все одно! Тільки не блекота. Добре, беремо далі — «стъ». Тут, правда, є чимало різних рослин. А яка саме? Хтозна. Про «а» на кінці годі й казати — тут тисяча різних трав кінчачеться на «а». А «ря чисте»? Чисте — зрозуміло, а «ря»? Чортівня якась. Давайте ще пошукаємо. Ну, а потім... побачимо. Раптом розгадаємо. От буде шуму — однатаємніця на всіх! На все людство. Живіть, радійте, працюйте на здоров'я і не хворійте. Випили ковточок яєцанапу — і ходіть здорові! Слово честі! — закінчив Гліб.

— А ось і ми,— почувся голос Ради Гаврилівни.— Сідайте, чайку поп'ємо, горішками поласуємо.

— Максиме, радій,— незлобливо хихикнув Роман,— твій час настав.

Хоча Гліб і знов, що має звітувати на раді дружини, однаково трохи занепокоївся, коли старша вожата сказала:

— Завтра після уроків зайди до піонерської кімнати.

Голова ради дружини, його однокласниця Галя Андрійченко, була надзвичайно сувора. Дівчина подобалась Глібові ще з п'ятого класу. Хоча б раз глянула на нього з доброю усмішкою... Однокласниця... А розмовляє, наче промову проголошує.

— Перше питання порядку денного,— повідомила Галя,— звіт Гліба Трояна про роботу з підшефними. Ми запросили на наше засідання всіх вожатих. Ім, я маю на увазі вожатих, буде корисно послухати.

Запала тиша.

— Слухаємо тебе, Троян,— зиркнула голубими очицями Галя.

Гліб підвівся, не знаючи, з чого почати, потупцював на місці.

— А що казати? Підшефні у мене хороші. Я, коли по-чесному, не дуже зрадів, що мене призначили вожатим. Не хотілося, та й часу обмаль... А тепер задоволений. От і все.

— Усе? — щиро здивувалась Галя.— Ти, Троян, усвідомлюєш, де ти знаходишся? На раді дружини! Йдеться про твоє громадське піонерське доручення. Тобі ось-ось у комсомол вступати, а ти поводишся так несерйозно...

Старша піонервожата спробувала щось підказати Глібові:

— Докладніше розкажи. Що саме робили?..

— Або план прочитай,— додала Галя.

— Який план? — щиро здивувався Гліб.

— Як це який? План роботи вожатого! Нам стало відомо, що ти покинув тренуватися з фехтування. Вже й не знаю, хто тепер честь школи захищатиме... Отож розкажи хоча б, як ти працював з піонерами. Тебе хвалили підшефні.— І Галя скоса глянула на старшу вожату.

— Ну, Глібе! — намагалася та підбадьорити хлопця.— З планом у тебе як?

— Спочатку не було ніякого плану. Потім склали.

— Де ж той план?

— У мене в сараї.

— Де? — Галині очі округлилися.— Ти що — знущаєшся?

Вожата підвелаєсь.

— Товариші! Я хочу внести ясність. Глібові підшефні дуже добре характеризували Трояна. Я думала, що він розкаже нам про свою роботу... Де бувають, як дружать. Але я бачу, Глібе, ти справді не дуже серйозно поставився до звіту.

— А навіщо цей звіт?.. Головне — нам весело і цікаво разом. А буваємо ми всюди — і в кіно, і в музеях, у лікарні були і в бібліотеці. У гості ходимо до однієї людини. На змаганнях з планеризму були. А фехтування... Я просто не встигаю. Зате займаюсь моделюванням. Я після школи в авіаційне училище піду. Я вже вирішив.

— Нас не цікавлять твої особисті плани,— перебила його Галя.— Плану вожатого нема, про роботу розказав надто туманно...

Тут двері піонерської кімнати тихенько прочинилися, і на порозі з'явились Марійка, Оксана, Роман, Степан і Максим.

Галя Андрійченко спалахнула:

— А вам чого? Хто вас сюди запрошуував?

— Ніхто,— зніяковів Роман, який стояв попереду.

— От і до побачення,— всміхнулась Галя.

Тоді наперед вийшов Степан:

— Ми хочемо теж побути, коли наш,— Степан зробив наголос на останньому слові,— коли наш вожатий звітує.

Галя сердито крутнула головою і вже хотіла щось крикнути на непроханих гостей, навіть руку підвела, збираючись вказати на двері, коли почувся голос Романа:

— Ми маємо право і хочемо самі розказати. А то ви тут лаєте нашого Гліба...

— Для вас папірець з планом — це найголовніше? — спітив Степан.

Запанувала мовчанка.

— Ну розказуйте, якщо вже прийшли,— нарешті стенула плечима Галя.

— Гліб — хороший хлопець,— почав Роман.— Нам з ним цікаво. Він і спортсмен, і взагалі свій.

Друзі заговорили всі разом:

Марійка. Він дуже добрий.

Максим. І ніколи нікого не ображає.

Степан. Він справжній вожатий. У нас такого ще не було.

Оксана. Гліб розумний і добрий. Дівчат поважає.

Галя. Це все прекрасно. А про роботу розкажіть...

Степан. Про роботу? Будь ласка. Ми за три місяці, що у нас вожатим Гліб, стільки узнали, що... що...

Галя. Ну що?

Роман. Що вам і не снилося!

Г а л я. Ну знаєш!..

С т а р ш а в о ж а т а. Що ж саме?

С т е п а н. І про історію Києва, і про старовинну медицину...

М а р і й к а. І про авіацію, про видатних льотчиків.

Г а л я. Для цього гуртки є. Краще б уроки вчили...

О к с а н а. А у нас, до речі, ні в кого немає двійок. І трійок дуже мало. А я навчилась варити і суп, і картоплю, і кашу, і компот. Ось!

Раптом відчинилися двері і до кімнати зайшов Глібів класний керівник Ігор Костянтинович.

— Можна до вас? Не заважатиму?

— Будь ласка, заходьте,— запросила старша піонервожата.— Продовжуємо... І це теж заслуга Гліба? Я маю на увазі суп, кашу...

О к с а н а. Не зовсім. Але і його теж. Ми все робимо разом.

М а р і й к а. І музику слухаємо. Розмовляємо. Ходимо в гості до дуже хорошої людини...

Г а л я. Чудово! Виявляється, ходити в гості — це теж входить в обов'язки вожатого?

Р о м а н. Ми не просто ходимо в гості! І медицина, і авіація — теж цікаво і... Я, може, коли виросту, льотчиком буду. Скажи їм, Глібе.

Гліб відкашлявся, обвів поглядом підшевних:

— Слово честі, якщо я їх чогось навчив — добре, але і вони мені багато дали. Історія, медицина, авіація — це не пустощі. У нас є дещо таке, що, може, і для шкільного музею згодиться.

Галя підвелаєсь:

— Не звіт вожатого, а самі знаки оклику!

— Галю, дозвольте мені,— озвався Ігор Костянтинович.— Я довго не затримаю вас. До сьогодні

нішнього дня знову знав я Гліба просто як учня. Здібного, але трохи неорганізованого. То одним захопиться, то другим.

— От-от! Захопиться. Нема у нього цілеспрямованості,— підтримала Ігоря Костянтиновича Галя, але, зрозумівши, що перебила вчителя, прошепотіла: — Пробачте...

— Так, цілеспрямованість — це добре. Але до людей вона приходить по-різному. Мушу сказати, що в своїх захопленнях Гліб досягає певних успіхів. І у фехтуванні, і в планеризмі. Останнім часом він дуже змінився. Посерйознішав, став розсудливішим. Отут я чув, що Гліба звинувачують у недбалості, докоряють йому за погану роботу вожатого... Але ось,— Ігор Костянтинович розгорнув папку і витяг з неї папірець,— директор передав мені листа, який одержали з районної лікарні...

Очі в Галі Андрійченко стали великі і здивовані: вона не побачила зв'язку між лікарнею і розмовою про роботу вожатого.

— Так, так, Галю! У листі — подяка учням нашої школи, які допомагали літній жінці, що осліпла... У неї син льотчик загинув.

Галя враз перемінилася, радісно заторохтіла:

— Як? Лист? До нашої школи? Це ж чудово! Треба негайно скликати збір.

— Можна і збір,— вів далі Ігор Костянтинович.— Можна і протокол скласти, і урочисті виступи за папірцем підготувати. Але чи це головне у нашему житті? Не вистачає нам з вами ще простоти, щирості, сердечності, якщо хочете. Цей лист про піонерів добрих і чуйних. Вони й гадки не мали, що виконують роботу, про яку треба ще й звітувати. Просто вони допомагали людині.

— А хто ж ці піонери? — зацікавилася Галя.

— Та ось вони! Перед тобою! Гліб і його підшefні. Сьогодні я і сам побував у Ради Гаврилівни Ярової: так звуть цю жінку. Це ж вона мені і розповіла про вожатого, про дівчаток, що ходили до неї, про ремонт... Спасибі вам, дорогі мої! Правильними людьми зростаєте. Це — головне! А про збір — це вже вам, Галю, вирішувати,— закінчив Ігор Костянтинович.

Галя, зашарівши, хвилину мовчала, а потім, наче щось згадавши, швидко заговорила:

— Що ж ти, Глібе, сам не розповів про це? Але хай уже так і буде. От, товариші вожаті,— звернулась вона до присутніх,— вам наочний урок, як треба працювати, організовувати підшefних на добре діла... І все записуйте, щоб у звіті не пропустити.

Гліб перебив її:

— Та не працював я, нікого не організував! Як ти цього не розумієш?.. Ми просто допомогли матері героя. І взагалі, це не має до нашої розмови ніякого відношення.

— І знов ти щось приховуєш! — обурилася Галя.— Гаразд. Я вважаю, товариші,— вона знов відчула впевненість,— Гліб Троян може сміливо писати заяву...

— Яку? — не зрозумів Гліб.

— До комсомолу! Молодець! Тепер у нас у класі буде тринадцять комсомольців.

— Та ще рано мені!

Старша вожата сердито крикнула:

— Ти думай, що говориш, Троян!

Гліб усміхнувся:

— А я саме і думаю. Зараз я ще не можу подати заяву. Не маю права. От коли навчусь володіти собою, перемагати оту неорганізованість, тоді... Я так вирішив! Слово честі!

Рада Гаврилівна поступово одужувала. Лікарі казали: «Серце приходить у норму». Старенька і бачити стала значно краще. Ходила без ціпка, могла трохи читати. Принаймні надруковане великими літерами читала сама. Тепер вона часто сиділа, перебирала газети й журнали, перечитувала заголовки.

Гліб з четверто класниками, як і раніше, бували у неї, а крім того, щодня неодмінно хтось чергував.

Коли у когось із навчанням виникали труднощі, вожатий приходив на допомогу. Гліб зовсім покинув фехтування, виготовляв моделі планерів, і останнім часом йому охоче помагали Роман і Стьопа. Він і до Ради Гаврилівни ходив: то книжки з авіації переглядав, то альбом із вирізками.

Лише з яецанапом справа не посувалася. Таємниця залишалася неприступною. Друзі вже зібрали чималий матеріал з історії фітотерапії: так називається галузь медицини, яка користується лікарськими рослинами. Стародавній рецепт складався лише з цілющих трав. Але з яких саме? Звіробій, чистотіл, глід? А може, кмин, полин, конвалія? Хтозна... Безсмертник, оман, яловець?.. А були ж люди, які знали цей рецепт і рятували хворих... У наші дні медицина здатна зробити чимало, але не все. Ліків безліч. В аптекі як подивишся — очі розбігаються. А яецанап — він же від усіх хвороб. Чим би не занедував — ковтнув яецанапу — і здоровий! Отже, як могли друзі залишити таємницю нерозгаданою?

Перед Новим роком до Ради Гаврилівни прїхав, а точніше прилетів, гість — військовий льотчик. З полку, де служив Олександр Яровий.

Гліб зніяковів, коли двері йому відчинив високий військовий у льотній формі.

— Я знаю — ти Гліб,— усміхнувся військовий і подав хлопцеві руку.— Будьмо знайомі: Черних Василь Макарович. З полку імені Крутеня.

— Я... Я так і зрозумів.

— От і чудово, проходь. Ми тут з Радою Гаврилівною збираємось на Лук'янівське кладовище. Може, і ти з нами?

З кухні вийшла старенька.

— О, Гліб! Як добре, що ти прийшов. Я вже хвилювалась.

— Пропоную Глібові іти з нами,— сказав капітан.

— Страйвай, Василю! — перебила його Рада Гаврилівна.— Глібе, подзвони хлопцям і дівчатам, та й підемо разом. А ввечері наваримо вареників. Я вже наліпила...

До кладовища йшли двома групами. Попереду — Рада Гаврилівна з дівчатами, трохи позаду — хлопці з капітаном Черних. Ясна річ, з льотчиком розмовляли про авіацію. Про перших військових пілотів — Єфімова, Нестерова, Крутеня, Арцеулова. Про славних радянських соколів Покришкіна, Кожедуба. Узнали хлопці про рідкісний випадок в історії повітряних битв: радянський льотчик Олександр Горовець в одному з боїв у небі над Курською дугою збив аж дев'ять фашистських літаків.

Нарешті Гліб наважився запитати:

— Василю Макаровичу, а як загинув син Ради Гаврилівни?

Капітан глибоко зітхнув.

— Сашко?.. Важко про це згадувати. Виліт було призначено на чотирнадцять годин. Хмарність — десять балів, ані найменшого просвіту аж до горизон-

ту. А йти доведеться у самій гущавині хмар на висоті 5100 метрів. От він злетів...

— А навіщо ж він летів у таку погоду? — вихопилось у Максима.

— Ми повинні бути готові виконувати бойові завдання за будь-яких умов. Так от... Іде Сашкова машина крізь товщу хмар. Вийшла у намічену точку. Ось уже і розворот виконано. Винищувач узяв посадочний курс. Сашко передав по радіо, що шасі випустив на висоті чотири п'ятсот. Спитав дозволу на зниження. Земля дала згоду. Висота поступово падала. Чотири, три тисячі метрів. Раптом Сашко відчув сильну вібрацію, а згодом попереду пролунав вибух. Уже потім комісія встановила: наелектризованих хмари передали свій величезний заряд літакові. Стався вибух, і машина залишилась без обтікача, прилади вийшли з ладу. Радіо теж відмовило. Але і за таких умов Сашко зробив усе можливе, щоб посадити «сліпу» машину на злітну смугу. Як йому це вдалося — просто не збагнути. Але посадив... Коли виймали його з кабіни, він був непритомний, а за кілька годин... Не стало мого товариша...

...Яскраві червоні гвоздики, що їх капітан Черних привіз за дорученням однополчан, лягли на припорошені свіжим снігом могили Крутеня і Нестерова.

Обхопивши долонею підборіддя, стояла в задумі Рада Гаврилівна і згадувала: рік тому вона була тут із сином, який прилетів до неї у відпустку.

По-військовому виструнчився, завмер біля огорожі капітан Черних, ледь схиливши голову.

Дівчата й хлопці вдивлялися у квіти. І здавалися їм гвоздики то вечірнім сонцем, то тривожним вибухом...

Виявилося, що Василь Макарович прилетів до Києва не тільки провідати матір свого побратима.

На численні просьби Ради Гаврилівни лікарі нарешті дозволили їй відвідати могилу сина. Василь Макарович приїхав для того, щоб супроводити Раду Гаврилівну. Як повідомив капітан, за героїзм і мужність, виявлені при виконанні бойового завдання, за врятування літака капітана Олександра Ярового нагороджено (посмертно) орденом Червоної Зірки. Цей орден і мали вручити матері героя.

...У аеропорту було гамірно і тепло. Надворі — двадцять градусів морозу, а в залі Бориспільського красеня-вокзала була зелень, дзюркотіли фонтани. Усі поспішали: хто — до літаків, хто після польоту — додому.

Чекаючи рейсу, ходили по залу. І хоча летіли Рада Гаврилівна і капітан, найбільше хвилювався Максим. Бігав навіть подивитися, чи стоять таксі, на яких вони приїхали сюди. Машини замовив Василь Макарович з тим, щоб до Києва хлопці й дівчата повернулися на них.

Капітан Черних зрозумів Максимове занепокоєння.

— Не хвилюйтесь. За двадцять хвилин оголосять посадку. А машини чекатимуть, я домовився.

Та от уже й посадка.

— Радо Гаврилівно, щасливої дороги!

— Вертайтесь швиденько.

— Спасибі вам, мої дорогі помічники.

— З наступаючим Новим роком!

— Дайте ж телеграму...

Капітан Черних потис усім руки і сказав:

— У нас, військових, є дорогі й священні слова: «Служу Радянському Союзу!» У вас свій клич: «Завжди напоготові!» Прекрасні слова, а особливо зміст. Ви довели свою готовність на добрі справи. Молодці! — Й узяв під козирок.

Шукачі рецепту були у розпачі.

Що робити із знахідкою віку?

Невже таємниця яєцанапу залишиться нерозкри-
тою?

Уже три місяці вони билися над нею — спочатку хлопці, а тепер і дівчата підключилися,— та все марно. Скільки книжок переглянули, альбомів, журналів, брошур, скількох людей розпитували — нічо-го певного! Тобто про історію стародавньої медицини, про Агапіта і Евпраксію Добродію, про те, що давні методи використання лікарських рослин і сьогодні на озброєнні медицини,— все це є, зібрано цілий стос виписок, вирізок. Але про сам рецепт, про таємни-
цю яєцанапу — жодного слова!

А без точного рецепта хто виготовить ліки?

— Ви як хочете, а я за те, щоб шукати далі,—
стояв на своєму Роман.

— Як усі, так і я,— мирно казав Максим і ви-
тягав з кишени пакетик з горішками.— Хто хоче?

Дівчата поглядали на Гліба. А він у свою чергу
дивився на Стьопу.

— Твоя думка, Степане Івановичу?

— Тримати далі знахідку в себе — це злочин,—
нарешті заявив Степан.— Ти, Романе, лише про
власну славу мрієш.

— А ти про все людство?

— Уяви собі. Знахідка потрібна вченим. Ти ді-
вак: слава нас все одно не обмине. Хай ми не розкри-
ли таємниці, але знайшли ми!

Але тут Гліб його не підтримав:

— Я схиляюсь до Романової думки: ще пошу-
каємо. Давайте так: після Нового року, слово честі,
ставимо крапку!

Степан уточнив:

— Не крапку, а кому: надішлемо до Академії наук...

— Для цього адресу треба знати,— зауважив Роман.

— Це не проблема,— всміхнулась Марійка.— Є довідкове бюро.

— Не тільки,— глянув на Романа Стьопа.— Адресу можна знайти у телефонному довіднику...

На тому й погодилися: під час зимових канікул остаточно вирішити долю таємничого рецепту.

16

Канікули є канікули!

Канікули — це кіно тричі на день, мультики по телевізору — скільки покажуть; канікули — це спати досхожу, читати ввечері, поки не закінчиш улюблену книжку; канікули — це атракціони, це — ти ходиш у гості, а гості — до тебе, це — святкові ялинки, тир, виставки, музеї.

Канікули є канікули!

Першого січня Гліб з татом і мамою пішли у гості до татового друга дитинства дядька Іорама Кемертельдізе.

Двері відчинив сам господар.

— О! Дорогі мої, який я радий! Заходьте, будь ласка, дорога сім'я моого дорогого друга!

Мама пішла на кухню до тітки Марини, а Гліба з татом дядько Іорам повів до балкона.

— Подивись, який балкон — стадіон! Мангал поставлю, шашлики будуть! А тут — верстак, майструватиму потроху. А краєвид який — вах!

Дядько Іорам дзвінко ляснув у долоні.

Гліб крізь шибки балконних дверей розглядав

Київ. Звідси, з десятого поверху нового будинку на Троєщині, місто виглядало незвично. Наче з Дніпра виростав сірий зимовий ліс, що вкрив пагорби і кручі, а вже з лісу підіймалися і мати-Вітчизна, і лаврські бані, і готелі, і обеліск Слави, вежі стадіону «Динамо», Андріївська церква, Будинок торгівлі.

— Ти, Глібе,— дядько Йорам поклав руку на Глібове плече,— не роби таких помилок.

— Яких? — не зрозумів Гліб, бо не прислухався до розмови дорослих.

— Друзів у нас не так багато. Знайомих, товаришів — безліч, друзів — мало. Бережи їх, суліко, не забувай! Друг — це на все життя. А от ми з татом твоїм останнім часом бачимось рідко. Недобре, недобре це, генацвале Володя!

Тато зітхнув:

— Та все якось не виходить... То те, то це... То ти у відрядженні, то я у відпустці. Страйвай, а на Перше травня ти ж був у нас...

Далі пішла розмова чоловіків про роботу: що нового, які проблеми, плани...

Гліб пішов до кімнати. Сюди з кухні мама й тітка Марина носили різні салати, лобіо, пироги, саціві... Щоб не заважати, Гліб хотів було повернутися до батька, коли із сусідньої кімнати почувся скрипучий голос:

— Прокошу забули... Прокоша — хороший хлопчик...

Од несподіванки Гліб застиг на місці. Як він міг забути: у дядька Йорама є папуга, «старий дідуган Прокоша», як називали його дорослі. Жив цей птах у сім'ї близько тридцяти років. Папуга сидів у клітці і незадоволено кивав голівкою.

— Прокоша хороший. Хай завжди буде сонце!
Гліб засміявся:

— Та знаю, знаю. Прокоша — хороша пташка, але так вихвалятися негарно. Нудьгуєш?

Але папуга вів далі, наче й не чув:

— Прокоша — хороший хлопчик. Закривай квадирку, а то протягне.

— Ну ти даєш! Наслухався — і повторюєш. Тобі добре, ніяких проблем.

А папуга не вгавав:

— Прокоша все знає.

— Що ти знаєш? — скипів Гліб. — Розбалакався... Ти Грибоєдова знаєш? Уривок «А судьї кто» можеш прочитати? Мовчиш. Ото ж! А яка друга космічна швидкість? Знаєш?

— Прокоша все знає...

— Хвалько. Завчив кілька речень. А про яценап теж знаєш? Ніхто не знає. От і помовч...

Папуга змахнув крильцями, пройшовся перевальцем по жердинці, піднявши голівку, скоса, наче ображено, зиркнув на Гліба і проскрипів:

— Яценап... чудодійні ліки... яценап...

Від подиву Гліб аж рота розкрив.

— Що? Що ти сказав? — тільки й спромігся він пробелькотіти. А в другій кімнаті не припинялася розмова. Дядько Іорам говорив:

— Так шкода! — Він звертався до Глібового батька. — Пізно спохватився, прийшов на місце нашого будинку, а там уже сквер, дерева саджають. Вдома розказую Марині, а наш дідуган, як почув про яценап, — теж згадав. Уявляєш — стільки років минуло, а згадав! Чув, як розбалакує?

Гліб кинувся до дядька Іoramа:

— А звідки ви і Прокоша знаете про яценап? Читали десь?

Дядько Іoram і батько дружно розсміялися. Глібові здалося, що навіть старий папуга всміхнувся.

— Як це звідки?! Щоб ми та й не знали! Стри-
вай! — дядько Іорам раптом теж здивувався.— А ти
сам звідки знаєш? Від Прокоші? Тато розповідав?

— Ні,— знизав плечима тато,— трохи призабув
уже юнацькі розваги.

— Не розказував? — дядько Іорам почухав поти-
лицю.— То звідки ж ти, Глібе, знаєш про яєсанап?

І Гліб, збиваючись від поспіху, розповів про зна-
хідку в старому будинку, про марні пошуки чудо-
дійного рецепті, стертого часом. Дорослі слухали
уважно, лише зрідка позираючи одне на одного. Ко-
ли Гліб замовк, дядько Іорам обняв його й поцілував.

— Нумо, шановні мужчини, сядемо. Буває ж та-
ке! Володю, а цікава естафета вийшла!.. Розумієш,
Глібе, в чім річ...

Училися Іорам і Володя (дядько і тато) в одному
класі і жили поруч. Іорам захоплювався історією,
з четвертого класу ходив до історичного гуртка Бу-
динку піонерів, а Володя змалку полюбив випалю-
вання, різьблення по дереву. Його саморобки —
ложки, скриньки, коні, чаплі, гномики — часто при-
крашали виставки у школі.

Коли їхній дев'ятий клас готувався до конкурсу
кмітливих і винахідливих, друзі запропонували
своїм суперникам розкрити секрет старовинної
скриньки (її виготовив Володя) з таємничим рецеп-
том: «Що тут правда, а що вигадка? Заповніть скла-
дові рецепті. Що означає назва ліків?» Такі були
питання. Відповісти на них суперники не змогли,
і дев'ятий клас переміг у змаганні.

— Хоча,— перебив тато розповідь дядька,—
дещо вони розгадали, і жюрі дало їм непогану оцін-
ку.

— Точно, генацвале. Рецепт вони таки відга-
дали...

— Як? — вихопилось у Гліба. — Ви ж усе вигадали! А кажете — відгадали...

— Розумієш, сину, є таке поняття — панацея... Це уявний всесильний засіб проти будь-якого лиха.

— Тату, знаю, знаю. Панацея — вигадка, але ж Добродія — історична особа!.. — І Гліб переповів усе, що стало відомо йому і товаришам.

— Вах! — дядько Йорам підняв великий палець вгору. — То ви знаєте більше за нас! Молодці. Не засмучуйся, дорогий. Усе правильно. У нашій скриньці все є — і реальне, і вигадане. Був Агапіт, Добродія, була чудова народна медицина. І все ж уважні, знаючі читачі могли помітити, що то підробка, бо хоч текст ми й добре написали (учитель похвалив), проте припустилися прорахунків. Приміром, у нас були коми, а в ті часи всі слова писалися підряд. А коми з'явилися лише у 15 сторіччі. І рецептів таких не було, їх складали інакше.

— А яєцанап звідки узявся? Назва... — Гліб витяг з кишені фото рецепта і поклав на коліно.

— Вигадали, та не зовсім. Прочитай «яєцанап» справа наліво.

Гліб поворушив губами й усміхнувся:

— Як усе просто: яєцанап — панацея. А складові рецепта? Що ви мали на оці і як відгадали рецепт ваші суперники?

— Дуже просто, дорогий. Ліки лікують — це факт. Але найбільше людині — і коли здоровая людина, і коли хвора — потрібні: чиста вода... вода життя...

— Аква віта? — зрадів Гліб. — Це я відгадав!

— Я ж кажу — молодці! Далі — чисте повітря.

— А «ота», «стъ», «а»? — уточнював Гліб, тицяючи пальцем у рецепт.

— Гадаємо, ти погодишся з нами, що людині

потрібні «доброта», «ніжність», «турбота». Це справжні ліки від усіх хвороб!

— А я голову ламав! — скрушно зіткнув Гліб і додав уже зовсім тихо: — А навіщо ви оту скриньку сховали?

— Та не сховали! Просто кудись ткнули та й забули. А потім роз'їхались, подорослішли. Нові квартири одержали. І забулося. А там — армія, інститут, сім'я. Тільки недавно згадав, пішов — а будинку вже нема. Далі ти й сам усе знаєш.

Папуга наче чекав цих слів:

— Прокоша все знає! Прокоша — хороший хлопчик. — Усі розсміялися.

Гліб подивився на тата:

— Що ж тепер робити? Виходить, ми йшли хибним шляхом і марно шукали?

Батько скуювдив синові чуприну, глянув у вічі:

— Що ти, сину! Як це марно? І ти, і твої підшефні зробили добре діло. А шукаючи секрет яецанапу, ви скільки нового для себе відкрили! Сам же казав. Тож — нічого не марно. Навпаки!

— А хлопцям і дівчатам як тепер про це сказати?

— Отак і скажи. Як було. Правда завжди краща за будь-яку брехню...

Син і батько подивилися одне на одного і засміялися: батько голосно, весело, а син стиха, наче мимовілі. Очі його були водночас розгублені і радісні.

А папуга заскрипів з клітки:

— Прокоша все знає! Яецанап — чудодійні ліки!

25 к.

Литературно-художественное издание

Ефимов Александр Николаевич

Тайна, одна на всех

Повесть

(На украинском языке)

Для младшего школьного возраста

Художник Филиппенко Ольга Владимировна

Киев «Веселка»

Редактор І. В. Мацenko. Художній редактор Д. П. Присяжнюк
Технічний редактор Т. В. Остапецька. Коректор Л. К. Скрипченко

ІБ № 4619

Здано на виробництво 21.12.87. Підписано до друку 05.03.88. Формат
60×90^{1/16}. Папір офсетний № 1. Гарнітура шкільна. Друк офсетний.
Умовн. друк. арк. 6. Умовн. фарб.-вид. 6,438. Обл.-вид. арк. 4,41. Тираж:
115 000 пр. Зам. № 1722-7. Ціна 25 к.

Орден Дружби народів видавництво «Веселка», 252655, Київ, МСП,
Мельникова, 63

Львівська книжкова фабрика «Атлас», 290005, Львів-5, Зелена, 20.